

פרשת כי תבוא

מה בפרשה: סיכום מתומצת של פרשת השבוע

על ה"קללות" בפרשת כי תבוא התבטא אחד מאדמורי חב"ד: "קללות? אלו ברכות ברמה גבוהה כל-כך ששכל אנושי יכול לקבלם רק בצורת 'קללות'!"
השבוע בפרשתנו: מצוות ביכורים, אבני הזכרון והברכה האחרונה

בפרשת השבוע אנו קוראים פרק נוסף בנאומו הארוך של משה רבינו לפני כניסת בני-ישראל לארץ. הפעם הוא מביא לפני העם את הברכות והתוכחה אותם יקראו השבטים על הר גריזים ועל הר עיבל. דברים מעין אלה הושמעו כבר על-ידי משה רבינו וכתובים בספר ויקרא בפרשת בחוקותי. מענין כי שתי התוכחות נקראות בסמיכות לחגי ישראל; האחת לפני חג השבועות והשניה לפני ראש השנה, אם כי בהפסק של פרשה אחת בינם לבין החג.

טעמו של דבר - ללמדנו כי התוכחה אינה ענין של עונש, אלא טהרה וזיכור. כשם שלפני שמגישים בכלי מאכל או משקה חשוב מנקים אותו היטב, כך לפני גילוי כח נעלה כמתן תורה או הארת העולם באור חדש לקראת השנה החדשה - יש להתכונן, ולמרק עוונותינו, ולצורך כך נאמרה התוכחה.

כדי שלא להקדים את המאוחר נסקור תחילה את המצוות האחרונות אותן מסר משה לעם ישראל המופיעות בראשית פרשתנו.

הביכורים

"והיה כי תבואו אל הארץ... ולקחת מראשית פרי האדמה אשר תביא מארצך... ושמית בטנא (סל) והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלוֹקֶיךָ לשכן שמו שם". אדם המגדל בחלקת אדמתו את אחד משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ-ישראל מצווה להפריש ביכורים. בראותו את ביכורי (ראשוני) גידוליו עליו לתת בהם סימן ומאוחר יותר להביאם לירושלים. אנשי המעמד (המחוז) היו מתכנסים באחת הערים וצועדים בשיירה לבית-המקדש כשבידיהם סלים עמוסי פירות מובחרים. בראש התהלכה צעד שור, שהיה מיועד לקורבן, וקרניו מצופות זהב. כל הדרך שרו וניגנו מזמורי תהילים לקול צלילי החליל, עד הגיעם לקרבת ירושלים שם היו יוצאים אנשי ירושלים לקבל את פניהם ויחד היו צועדים לבית - המקדש. מצוות הביכורים מזכירה לאדם שלא בכוחות עצמו הגיע להצלחה ולשגשוג, כי לולא עזרת ה' לא היה זוכה לשפע ועושר. לכן את תחילת היבול והמובחר שבו הוא מביא לה' אשר לו הארץ ומלוואה. מלבד זאת היה בעל השדה מתוודה ומזכיר את חסדי ה' בהצילו את עם ישראל מכל מיני פורעניות, מיום רדיפת לבן הרשע אחר יעקב ועד לנתינת והנחלת הארץ.

בהמשך דבריו מעורר משה את העם אודות הבאת המעשרות, אשר סוף זמן פרעון נקבע ערב חג הפסח, בשנה הרביעית ובשנה השביעית היא שנת השמיטה. אז היו מביאים את כל המתנות והמעשרות שנשארו בביתם אל בית-המקדש ואומרים וידוי; "...בערתי הקודש מן הבית וגם נתתיו ללוי (מתנות כהונה) ולגר ליתום ולאלמנה (מעשר עני) ככל מצוותך אשר צויתני...". הצהרה זו מחייבת את האומרה, שהרי אף אחד לא יעז לשקר בבית-המקדש, ובכך מבטיחה את קיומן המלא של מצוות חשובות אלו. לאחר גמר ביצוע המצוה מבקש היהודי מאלוקיו; "השקיפה ממעון קודשך, מן השמים, וברך את עמך, את ישראל...".

האבנים

הדבר היחיד המבדיל בין עם ישראל לארץ המובטחת הוא נהר הירדן. בהזדמנות זו, לאחר שחזר ופרט

פרשת כי תבוא

באוזניהם את מצוות התורה, מורה להם משה על אותן פעולות הקשורות עם חציית הירדן והרגעים הראשונים על אדמת ארץ כנען.

"והיה ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ . . . והקמת לך אבנים גדולות ושדת אותם בשיד..." מהי מטרת האבנים שחשיבותן היא כה רבה עד שיש להקימן באמצע צליחת מי הירדן - "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב". באמצעות אבנים אלו ביקש משה להשריש בלב העם, בפעם המי יודע כמה, את מטרת היסוד שלמען מוענקת לו הארץ. על האבנים הללו כתבו בהר עיבל את כל התורה בשבעים לשונות העמים. למען יבינו גם הם כי אין זו סתם התנחלות בארץ זרה, אלא זאת היא ארץ השליחות והיעוד אשר תשמש מגדלור לכל אומות העולם.

הברכה הנכונה

"אלה דברי הברית אשר ציוה ה' את משה לכרות את (עם) בני-ישראל בארץ מואב לפני כניסתם לארץ. מלבד הברית אשר כרת איתם בחורב (בהר סיני)". זהו החוזה בין עם ישראל לאלוקיו. אי קיומו גורר אחריו צרות ובעיות וקיומו מביא עמו שפע של ברכה והצלחה. "והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלוך . . . ובאו עליך כל הברכות..." ההצלחה במלחמות עם האויבים: "יתן לך ה' את אויבך ניגפים לפניך, בדרך אחד יצאו אליך (למלחמה) ובשבעה דרכים ינסו מפניך (מרוב בהלה יברחו ויתפזרו לכל צד)"; "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך". ברכות בגשמיות: "ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה"; "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעיתו ולברך את כל מעשה ידיך..." , ובכלל - "ונתןך ה' לראש ולא לזנב והיית רק למעלה ולא תהיה למטה...".

"והיה אם לא תשמע בקול ה' אלוך . . . ובאו עליך כל הקללות..." סטיה מהדרך מביאה לתוצאות שליליות. במבט לאחור נוכל לראות את התגשמות חלק מן הדברים המוזכרים בפרשתינו:

"והפיצך ה' בכל העמים מקצה ועד קצה הארץ" - אין ארץ שלא התגלגלנו אליה במרוצת הגלות הארוכה, מסין במזרח הרחוק ועד לפינות נידחות באפריקה טביעת אצבעות "היהודי הנודד" ניכרת בכל פינה בעולם.

"ובגויים ההם לא תרגיע ולא יהיה מנוח לכף רגלך ונתן ה' לך שם לב רגז (חרד) וכליון עינים ודאבון נפש" ; "...ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחיך. בבוקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בוקר מפחד לבבך אשר תפחד וממראה עיניך אשר תראה" - תיאורים אלו מזכירים את הרדיפות וההשמדות שעבר העם היהודי, אינקויזיציה, קנטוניסטים, השואה האיומה, כל אלו די בהם כדי לעורר את האסוציאציות השחורות כולן.

למרות כל הצרות והוועות האיומות לא ניתק הקשר בין ישראל לאלוקיו, כפי שמובא בפרשת התוכחה בספר ויקרא: "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתם ולא געלתם לכלותם, להפר בריתי איתם, כי אני ה' אלוכם".

כוח הראשית וכוח השמחה - הכנה לראש השנה

עיקר פרשת השבוע הוא אמנם עניין הברכות והקללות, אבל היא פותחת במצות ביכורים. מצווה יקרה אשר בפנימיותה הכנה רוחנית לקראת ראש השנה הקרב ובא.

פרשת כי תבוא

הקדמה

שני עניינים עומדים במרכז הפרשה. הראשון, מצות ביכורים והשני, פרשת הברכות והקללות. כבר מתחילת ספר דברים ניתן למצוא רמזים חטופים המכילים ומלווים אותנו אל עבר היום הגורלי - ראש השנה, יום הדין. היום בו ברגעים אחדים, במשך שתי יממות, נקבעת המציאות לשנה שלמה. בפרשה הזאת, הרמזים הופכים להיות ממש הוראת דרך, חשבון נפש והתבוננות לקראת היום הגדול. פעמים רבות חוזר ואומר הרב שיינברגר שליט"א שאם אדם היה מסתכל אפילו במבט כללי על כל הגזירות והדברים הקשים שקרו בשנה החולפת, היה מכין את עצמו הרבה יותר לקראת ראש השנה והיה משתדל ומתמקד אלפי מונים בראש השנה עצמו. ננסה להיכנס אל פנימיות הפרשה ולהבין כיצד ובאיזה ראש אפשר להגיע הפעם לראש השנה.

קורות הפרשה

משה רבנו ממשיך להדריך את העם איך לנהוג עם כניסתם לארץ ישראל. מצות ביכורים היא חלק חשוב בקשר של עם ישראל עם ארץ ישראל ועם הבורא, בשורשה כמובן הציווי, העצה, ההדרכה - "וּשְׁמַחְתָּ בְּכָל-הַטּוֹב, אֲשֶׁר נָתַן-לְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ". לאחר מצות הביכורים, אנו מצווים על מצות מעשר השנה השלישית. בפרשה גם כתובה האמרה הדדית, אנו מבדילים את השם מכל האלוהים, והוא מבדיל אותנו לעם, חיזוק הקשר והברית בין עם ישראל והבורא. בהמשך, כתוב הציווי על הקמת אבנים גדולות, אותן צריך לשוד בשיד ולהקים מזבח להשם עם הכניסה לארץ, מיד בעוברם את הירדן. מצוה לכתוב על האבנים את כל דברי התורה כעדות.

אז מגיעה הפרשה אל ענין הברכות והקללות. השבטים - שמעון, לוי, יהודה, יששכר, יוסף ובנימין יעמדו על הר גריזים הוא הר הברכה, והשבטים - ראובן, גד, אשר, זבולון, דן ונפתלי יעמדו על הר עיבל הוא הר הקללה. הלוויים יעמדו באמצע ויאמרו בקול רם את רשימת 'ארור האיש' וכאן גם מגיעה ההבטחה, "וְהָיָה, אִם-שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, לְשִׁמְרָתָא לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-מִצְוֹתָיו, אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם..." וכתוצאה מכך, רשימת הברכות שנזכה להן. מיד אחר כך האזהרה, "וְהָיָה, אִם-לֹא תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ, לְשִׁמְרָתָא לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-מִצְוֹתָיו וְחֻקֵּיהֶם, אֲשֶׁר אֶנְכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם--וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל-הַקְלָלוֹת הָאֵלֶּה, וְהִשְׁיֹגַךְ..." ורשימת כל הקללות. כשאפשר שהסיכום של כולן הוא, "תַּחַת, אֲשֶׁר לֹא-עָבַדְתָּ אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּשִׁמְחָה, וּבְטוֹב לֵב--מְרֹב, כָּל".

מכל העניינים הגדולים הללו, נתמקד במצות הביכורים, מה היא מלמדת אותנו על הזמן שאנו נמצאים בו ועל הדרך הרוחנית בה אנו מחויבים ללכת.

מצות הביכורים עצמה

"וּלְקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל-פְּרִי הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר תֵּבִיא מֵאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ--וּשְׁמַחְתָּ בְּטוֹבָא; וְהִלַּכְתָּ, אֶל-הַמָּקוֹם, אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ, לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם וְגו'".

ראשית, נתבונן בפשט המצוה. חשוב שנבין מה בדיוק היה כרוך במצוה זו, כיצד היו מקיימים אותה, כמה הכנה ואיזה פאר והדר! מהשלב בו אדם היה רואה תאנה שביכרה, היה קושר עליה גמי (סוג של סרט אדום), והיה אומר 'זה ביכורים', המסע הגדול מכל קצוות הארץ לבית המקדש בירושלים, ועד השלב שהאדם היה עומד מול הכהן בבית המקדש ומוסר את הביכורים. מעמד קדוש אשר מחמת אורך הגלות כמעט ונשכח מזיכרוננו לחלוטין.

תאור הבאת הביכורים

הרמב"ם תאר את הבאת הביכורים כך: "מתכנסין אנשי מעמד שבעיירות עימהם כדי שלא יעלו יחידים, שנאמר, "ברב עם הדרת מלך" (משלי י"ד). והיו לנים ברחוב. ובשחר אומר הממונה קומו ונעלה ציון אל ה' אלוקינו, והשור של השלמים היה הולך לפניו וקרניו מצופות זהב ועטרה של זית בראשו, והחליל מכה לפניו עד שמגיעים קרוב לירושלים. שם שלחו לפניו שלוחים להודיע לאנשי ירושלים והיו יוצאים

פרשת כי תבוא

לקראתם, אם באו אנשים הרבה יוצאים לקראתם רבים ואם מעט, מעט. וכשנכנסו לירושלים היו עומדים כולם בפניהם ושואלים בשלומם. הכל היה מלווה בשיר והלל עד הגעתם לבית המקדש".

הכנה לראש השנה

ממצות הביכורים אפשר ללמוד כמה חשובה ההכנה לראש השנה. ישנו סיפור מזמן שבית המקדש היה קיים, היה זקן אחד, תלמיד חכם, שישב ועסק בתורה כל היום. הוא גר ביריחו והיה לו חבל על זמן ביטול תורה אז הוא שלח את בנו שיעלו במקומו לירושלים. ככה תמיד היה נוהג. במשך כל השנים, הילדים שלו תמיד חזרו וסיפרו לו איזה השראה יש בבית המקדש, עד שיום אחד התעורר בו רצון גדול לעלות גם הוא לירושלים. בפעם הבאה הוא השאיר את הבנים ללמוד תורה והלך לבדו.

הוא לא הכיר את הדרך מיריחו לירושלים, אז הוא התחיל לשאול אנשים. אמרו לו, מה? אתה כזה זקן ולא יודע את הדרך לירושלים? נתנו לו מכות. כך היה בכל פעם ששאל. בסוף הוא החליט פשוט ללכת אחרי האנשים עם הבהמות. כשכבר הגיע לירושלים, שאל איפה בית המקדש, אותו סיפור, הוא קיבל מכות. כשכבר בא לבית המקדש, ניגש לכהן ושאל אותו איפה בית המקדש? אמר לו הכהן, שוטה שכמוך אתה כבר נמצא בבית המקדש ואתה לא מרגיש את הקדושה פה?

הפרשה אומרת לנו, "וְהָיָה, כִּי-תָבֹא אֶל-הָעֶרֶץ", תעשה ביכורים, תכין את הפרי, תכין את הטבא, תעשה את ההכנות והמסע, ואז כשתבוא אל הכהן אתה תרגיש את המעמד, תרגיש את הקדושה. ככה זה גם מי שעושה את ההכנה לראש השנה. יהודי לפני ראש השנה עושה חשבון נפש, מכין את עצמו לרגע הגדול, לעמוד בפני בורא עולם. אם הוא לא מכין את עצמו אז איך יבין וירגיש את גודל המעמד, בשבילו זאת תהיה עוד תפילה, סעודה חגיגית ולא יותר. אנו חייבים להתעורר ולהרגיש את הקדושה של הימים הקרבים, כי כשרגע האמת מגיע הוא חולף כהרף עין!

החלק שלנו

כל אחד בודאי שואל את עצמו עכשיו, מה עשיתי בכל השנה? הזמן עף מראש השנה לראש השנה. אומר הרב שיינברגר שליט"א, יתכן שנראה לנו שלא עשינו כלום, היו הרבה תוכניות וכלום לא נישלם. לעומת זאת הקב"ה אומר, אתה עשית הרבה, אמרתי תניח תפילין והנחת, אמרתי לך להתפלל, התפללת, ציצית עשית, צדקה עשית, טובה, כיבדת זקן ואב ואם ואת האישה. אתה תבוא למעמד הזה ותגיד לי את מה שכתוב בפרשה, ריבונו של עולם, "עֲשִׂיתִי, כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִנִּי". כך נאמר לקב"ה, עשינו את שלנו ואתה תעשה את שלך, "הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְּשָׁךְ מִן-הַשָּׁמַיִם, וּבָרֵךְ אֶת-עַמְּךָ אֶת-יִשְׂרָאֵל". אתה ביקשת שנעשה, עשינו - בפשטות, בתמימות, בלי תחכומים גדולים וכוונות ארוכות. עכשיו אתה תעשה כמו שאתה יודע לעשות, תברך אותנו כמו שאתה יודע לעשות. זו תמצית הדיאלוג של מצות המעשר הכתובה בפרשה וזו תמצית הדיאלוג שלנו עם הקב"ה בכל יום ראש השנה מחדש.

הכנה לראש השנה

מראש חודש אלול אנו מתחילים להתכונן לראש השנה, לעורר את הלב, להיכנס עם לב טהור לראש השנה כדי לתקן את כל מה שצריך לתקן. פרשת 'כי תבוא' נקראת פרשת תוכחה, על שום הקללות שבה, ואנו קוראים אותה בכל שנה לפני ראש השנה. התוכחה באה לעורר את האדם כי צריך התעוררות גדולה לקראת ראש השנה. זה זמן טוב שאדם יבדוק מה יש לו ומה אין לו, מה צריך עוד ועל מה יש להודות. בעבודה הזאת ישנם שני מצבים והיא צריכה להעשות בבחינת 'רצו ושוב'. המצב האחד הוא תחושת החיסרון, מצב שצריך להתחזק באמונה ולעבוד קשה כדי להשלים את החסרונות. זה בזמן שהאדם לא רואה פירות, אז הוא צריך לעבוד ולחרוש, ולהצמיח באמונה. המצב השני הוא הכרת הטוב, מצב של הודיה והלל על כל מה שיש, כל המתנות שקיבלנו ואנו מקבלים מבורא עולם. זה בזמן שהאדם רואה את השפע. אז הוא צריך להביא ביכורים ולהלל ולהודות לשם.

ישנה נטיה לאדם שכאשר הוא עושה חשבון נפש ורואה רק את החסרונות, הוא עלול ליפול לייאוש. לכן

פרשת כי תבוא

הפרשה מזכירה לנו את שני העניינים, כשיש חסרונות ואין פירות צריך גם לזכור לראות את חצי הכוס המלאה, להודות ולהלל על כל מה שכן יש. כך גם ההכנה לראש השנה צריכה להתנהל בדרך מאוזנת.

כח הראשית וכח השמחה

מסביר הרב שיינברגר שליט"א, העניין בביכורים זה הכח של הראשית. כתוב, "מִרְאשִׁית כָּל-פְּרִי הָאֲדָמָה". הכל נמשך אחרי הראשית. כל התוצרת תלויה בראשית. כך גם בראש השנה, הכל הולך אחר הראש. כפי שאדם מתנהג בראש השנה כך תראה השנה כולה. כתוב שכל התפילות שהאדם התפלל כל השנה בלי כוונה, אם האדם מתפלל עם כוונה בראש השנה זה מעלה את כל התפילות. בראשית יש את התיקון של הכל. ראש השנה מתקן את הכל ולכן צריך לעשות את זה בשמחה. רואים בפרשה ששמחה זה המפתח של הכל. כאמור, כתוב בקללות, "תַּחֲסֹת, אֲשֶׁר לֹא-עֲבַדְתָּ אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּשִׂמְחָה, וּבְטוֹב לֵבָב--מְרֹב, כָּל". אדם יכול לתקן את הכל על ידי שמחה. אם אתה שמח אז זה מראה שאתה באמת עובד את השם. "פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים, מְשֻׁמְחֵי-לֵב" (תהילים י"ט ט'). חלק מההכנה שלנו לראש השנה זה לראות כמה באמת אנחנו שמחים על מה שיש לנו. זהו מדד שהפרשה נותנת לנו כדי לבדוק את מצב התודעה שלנו ורמת החיבור שיש לנו עם בורא עולם ותורתו.

מזונותיו של האדם

ידוע שכל מזונותיו של אדם נקצבים לו בראש השנה - בנים, חיים ומזונות נקבעים ברגע הגדול הזה, או למעשה בין ראש השנה לסוכות. הרב שיינברגר שליט"א מסביר, בן אדם צריך להתפלל על מזונותיו במשך כל השנה אבל הוא צריך לדעת שהמזון שלו קצוב, אין לו בעיה של מזון. נתנו לו קצבה של מזון בראש השנה וזאת קצבה מהקב"ה. אין מה לדאוג על פרנסה כל השנה כי זה כבר נקצב. אנו אומרים בברכת המזון "ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא", המזון כבר מוכן מראש השנה.

אבל אם אדם דואג בכל רגע במשך השנה, מה יהיה עם הפרנסה... מה יהיה עם המזונות... אז כתוב בפרשה תוכחה קשה, "וְהָיוּ תַּיִיב, תִּלְאִים לָךְ מִגִּדְךָ; וּפְחַדְתָּ לַיְלָה וַיּוֹמֶם, וְלֹא תֵאֱמַיִן בְּתַיִיב". אתה מפחד לילה ויום מה יהיה עם המזון והפחד הזה הוא אחד מהדברים שמולידים פורענות ר"ל. על הדאגה באה הפורענות, זהו חוסר אמונה שמוליד פורענות ח"ו. כמו שאומר איוב, "וְאֲשֶׁר יִגְרָתִי, יָבֹא לִי" (איוב ג' כ"ה). ככל שאדם עובד, זורע ומשקה את השדה שלו עם יותר בטחון ואמונה, כך תהיה יותר ברכה בפירות שהוא מוציא והכל קצוב מראש.

מעבר לכל זה, ההמלצה החשובה ביותר היא, שאם רוצים שהתפילות יתקבלו צריך דווקא להסתלק מעניינים גשמיים, לא להתפלל על צרכי היחיד, אלא על השכינה הקדושה והמלכת הקב"ה על כל העולם. כך ממילא גם יתמלאו הצרכים הגשמיים.

זהירות גאווה

סכנה גדולה אורבת לנו עם הביאה לארץ. כתוב, "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט" (דברים ל"ב ט"ו). מצות הביכורים באה גם כדי לעורר את האמונה ולמנוע את הגאות הזאת, להכניע את רוממות הלב. אומר הרב שיינברגר שליט"א, הרי כשאנחנו רואים את כל התוצרת של עמלנו, אנו אומרים, בודאי עבדנו, הזענו, השקענו, זו החכמה והתחכום שלי. אדם עוד יעשה על עצמו כתבה בעיתון. אבל התורה אומרת, לא! אתה חייב להחדיר את האמונה. אם אתה רוצה תמיד מזון, ברכה והצלחה, אל תסתכל בזה שאתה הצלחת! יש רק הצלחה של בורא עולם. צריך לזכור את זה כל הזמן.

הכרה בריבונות

לאחר הציווי על מצות הביכורים והמעשר, כתוב בפרשה את הדברים שאדם אומר בפני הקב"ה, "הִשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשְׁךָ מִן-הַשָּׁמַיִם, וּבִרְךָ אֶת-עַמְּךָ אֶת-יִשְׂרָאֵל, וְאֵת הָאֲדָמָה, אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ--כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבוֹתֵינוּ, אֲרֹץ זָבֵת חֶלֶב וְדֶבֶשׁ". בעזרת כביכול, דורש האדם מהקב"ה, תברך! אלא, שאם אדם

פרשת כי תבוא

עשה את המצות הללו אז הוא קיים את מה שכתוב בספר ויקרא, "אם-בְּחֻקְתִּי, תֵּלְכוּ; וְאֶת-מִצְוֹתֵי תִשְׁמְרוּ, וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם. וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכֶם, בְּעֵתָם; וְנָתַנָּה הָאֶרֶץ יְבוּלָהּ, וְעַץ הַשָּׁדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ" (ויקרא כ"ו ג'), אז השם משקיף מן השמיים ומברך את כל הברכות.

רש"י מפרש "אם-בְּחֻקְתִּי, תֵּלְכוּ" - "שתהיו עמלים בתורה". אומר הרב שיינברגר שליט"א, יש כאן עניין מעבר ללימוד תורה. יש כאן משהו רחב יותר של תפיסת חיים, תפיסת עולם. אדם צריך לחיות בעולם הזה בהרגשה שהשם הוא הנותן לו כח לעשות חיל, ששום דבר לא בא מאתנו. הקב"ה מנהל את העולם הזה. גם אם הצלחת בכל הדברים שלך, ההרגשה הסופית שלך צריכה להיות שאתה לא עשית שום דבר. איפה שכתוב בתורה, "וְנָתַתִּי, אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הֵנִיחַ לְךָ כֹּחַ, לַעֲשׂוֹת חֵיל" (דברים ח' י"ח), מתרגם אונקלוס, "יהב לך עצה למקני נכסין". נותן לאדם עצה טובה, מה לקנות, מה לעשות, במה להשקיע, מה להגיד, הכל זה בסיעתא דשמיא. צריך להתרגל להרגשה הפנימית הזאת בלב. לא רק המעשה, אלא אפילו המחשבה הטובה היא לא שלך.

האומללות הכי גדולה זה כשאדם סומך על עצמו בלבד. אם הוא מצליח אז הוא מתגאה ופוחד ישר שיאבד את ההצלחה. אנו רואים כמה האנשים 'המצליחים' בחברה שלנו, סובלים מחרדות קשות. כמו כן, אם האדם הזה נכשל, אז הוא מאשים את עצמו ושוקע בדכדוך. בכל מקרה לא טוב לו. הברכה האמיתית היא לא בכך שיהיה לנו יותר כסף, הברכה היא בתחושה ובמילוי בפנים.

אומר הרב שיינברגר שליט"א, תראו במדינה שלנו, כמה אנשים חכמים ומוכשרים, אבל כל זה לא מחובר לתורה, אז יש המון באלאגן, אנדרלמוסיה. אין ברכה, הכל נעשה דבר יבש שהאדם בסופו של דבר מואס בו. אבל כשזה מחובר לקב"ה ולתורה, לתכלית רוחנית, אז הכל מתמלא אור ושפע. הדבר שנראה שהכי פחות יצליח, מצליח. כמו זוגיות בין גבר ואישה, כה מנוגדים, אבל אם זכו שכינה ביניהם. אם הם מחוברים למקור השפע אז יש ברכה.

זה נקרא 'עמלות בתורה'. כשאדם מקשר את עצמו ואת כל חייו לתכלית רוחנית. אז השם נותן את העצה הנכונה ברגע הנכון. לכן גם כשמביאים ביכורים אומרים לשם, זה אתה עשית הכל! הפירות שלך! הארץ שלך! אתה הוצאת אותי ממצרים! אתה הבאת אותי לפה! אתה נותן לי כח לעשות הכל מראשית ועד אחרית! ביכורים זה הראשית ומעשר זה האחרית. כל המציאות שלנו מראשית ועד אחרית זה רק בורא עולם וכל העניין בראש השנה זה להמליך את הקב"ה על כל פרט ופרט בחיינו ועל המציאות כולה.

מידת התאוה

חז"ל אומרים שעיקר החטא של אדם הראשון היה שמיהר להזדווג קודם שבת. שאם היה ממתין ליום השבת, לא היה מקום לסיטרא אחרא להיאחז בו. כתוצאה מאותו החטא הוטלה בו זוהמת הנחש. אומר ה'מאור ושמשי', "מטרת העבודה הרוחנית היא להדיח מקרבנו את אותה הטומאה שגורמת לנו לחמוד ולהתאוות להבלי העולם, ולסלק את התאוות הגשמיות מתוכנו. להגביר שכלו על נפשו המתאוה, ולקדש את עצמו במותר לו לבל יהיה להוט אחר התאוה. וכל דבר אשר הוא רוצה, אפילו דבר המותר, ראוי שירחיקנו, כדי לשבר תאוותו. והנה מצות ביכורים, מצוה מפי הגבורה, שימשול ברוחו, ויכניע יצרו לשמור דווקא את הפרי הראשון של העונה, אחרי שלא היה לו כבר ימים רבים ומצד חומריותו ונפשו הבהמית הוא מתאוה אליו מאוד. ויכרוך על אותו פרי ראשון את הגמי וע"י כך יחסום בעד תאוותו, ויסגור בעדה ויזכור כי בשר הוא, ותפקידו לזכך חומריותו".

אם בן אדם לא עומד בפיתוי ושובע 'ברב כל', אז התוצרת היא נפילה לגשמיות עבה, ואז גם אי אפשר לעבוד את השם בשמחה. כפי שכתוב, "תַּחַת, אֲשֶׁר לֹא-עֲבַדְתָּ אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּשִׂמְחָה, וּבְטוֹב לֵבָב--מֵרֶב, כָּל". כאשר התוצאה של זה כאמור היא כל הקללות שמופיעות בפרשה. כך שמי שמסלק את הברכה מהחיים שלנו זה אנחנו, ע"י מעשים מקולקלים ששוברים את הכלים. בעוד הקבלה מלמדת אותנו ש"אין אור בלי כלי", לא יכול להיות אור, לא יכולה להיות ברכה, אם אנו לא מכינים את הכלי הראוי.

החלק העדיף

פרשת כי תבוא

לסיום, כדאי להתבונן קצת במילה ביכורים. בפרשה הקודמת כשדובר על אישה שנואה ואישה אהובה, כתוב, "לא יוכל, לְבַכֵּר אֶת-בֶּן-הָאֵהוּבָה, עַל-פְּנֵי בֶן-הַשְּׁנוּאָה, הַבֶּכֶר" (דברים כ"א ט"ז). משמע, שלא יעדיף את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור. הביכורים זה החלק העדיף, החלק הטוב. כדי לחדור אל המשמעות הפנימית של הביכורים, צריך לחזור לשורש. בספר בראשית, מסופר על הקורבנות שהקריבו קין והבל. כתוב, "וַיְהִי, מִקֵּץ יָמִים; וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה, מִנְחָה--לֵה'. וְהָבֵל הֵבִיא גַם-הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ, וּמִחֲלִבָּהּ; וַיִּשַׁע ה', אֶל-הָבֵל וְאֶל-מִנְחָתוֹ" (בראשית ד' ג'). השם העדיף את מנחתו של הבל מפני שהוא הביא את ראשית צאנו, את החלק המועדף והמובחר של צאנו. לעומת זאת, קין הביא מה שהיה בידו מפרי האדמה. אמרו חז"ל שקין הביא מן הפסולת (ב"ר כ"ב ה'). יש כאן לימוד עצום עבורנו.

קין והבל אלה שתי תנועות בנפשנו. קין הוא אותו חלק שלא רוצה להתמסר לעבודת הבורא. הוא מביא אליה את המינימום שבמינימום. לעומת החלק של הבל שמביא את הדברים החביבים ביותר, מוכן למסור את היקר לו ביותר. השאלה היא, איך אנו עושים את העבודה, עם איזה חלק אנו עובדים ומה אנחנו מוכנים להקריב?

אמרו חז"ל, 'דרחמנא ליבא בעי', הקב"ה רוצה את כל הלב. אי אפשר לעשות את העבודה באמת, בלי להיות מוכנים למסור את הכל. כן, זה קשה. אבל, איזו מנחה אנו רוצים להקריב, רק את מה שנח לנו? כשאת התאוות הישנות אנו עדין שומרים לעצמנו? מצות ביכורים מעוררת אותנו למסור דוקא את החלק העדיף, הבכור, את החלק שהאדם לא רוצה להיפרד ממנו כלל. על ידי כך יכולים להיפתח שערי ברכה.

ברכה ובכורה

המילה ביכורים מחוברת גם לשורש של בכורה וגם לשורש של ברכה. כל המאבק בין קין והבל, בין עשו ויעקב, נסב על הבכורה והברכה. מי שמצליח לשלוט בבכורה, זוכה גם לברכה. למדנו שהפרשה מכינה אותנו לראש השנה, איך נגיע לרגע המשפט, לרגע ההמלכה של הקב"ה על כל הבריא. מה נביא איתנו, את החלק העדיף, או את החלק הפחות? אם איזה ביכורים נעמוד מולו? זה הזמן לברר, כל אחד עם עצמו, איזה ביכורים הוא הביא עימו מהשנה החולפת, איזה תפילות הוא ישא ביום ראש השנה. האם אני אעמוד שם ואמשיך לבקש את אותם הדברים הפחותים, את הצרכים הגשמיים שלי, או שאדבר כבכור אחראי ואבקש בקשות על כלל ישראל, על השכינה הקדושה, על העולם כולו, על הגאולה השלמה ושובו של השם לציון?

מי ייתן ונזכה לבא כבכורות ולהביא ביכורים נאים ובכך להסיר מעלינו את כל הקללה ולזכות לברכה המובטחת לנו.

'תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה ובירכותיה'.

מוקדש לרפואת ים בת לי, רוני בת עפרה, איילין שילה בת מרגרט בתוך כלל חולי עמו ישראל

מוקדש לעילוי נשמת הרב אברהם בן יהודה צבי זצ"ל, גילה בת רחל ז"ל, שמחה בת עדיזה ז"ל ת.נ.צ.ב.ה

'מודעות' - מרכז רוחני לקבלה וחסידות

רח' אחווה, 24 נווה צדק תל-אביב

03-5100587

תודה - עד היכן

אמריקאי פולני וישראלי מגיעים לקופה הראשית על מנת לממש שובר שתקף רק בקופה הראשית. אחד הקופאים רואה אותם ממתינים וניגש אליהם: "תודה שאתם ממתינים. אני מצטער שלא נוכל לעזור לכם,

פרשת כי תבוא

יש מחסור היום בעובדים.

האמריקאי שואל: "מה זה מחסור?"

הפולני מגיב: "מה זה מצטער?"

והישראלי: "תסביר לי מה זה עזרה ומה זו תודה..."

מצות ביכורים המופיעה בתחילת פרשתנו, נהגה בזמן שבית המקדש היה קיים, ועיקרה היה הבאת הפירות הראשונים (משבעת המינים בלבד) מהתבואה שגדלה בשדה. החקלאי שהביא מתנבות שדהו היה קורא מספר פסוקים המביעים תודה להשם יתברך על הטובה שהעניק לו.

כשהגיע מביא הביכורים לבית המקדש היה אומר לכהן: "הגדתי היום לה' אלוֹקִיךָ כי באתי אל הארץ...". בהמשך הוסיף האיש להודות בתמציתיות על לבן הארמי שביקש להזיק ליעקב ובניו וניצלנו מציפורניו; השעבוד במצרים; הגאולה משם; שקיבלנו את ארץ ישראל; ועיקר העיקרים: שזכינו לבית המקדש.

וכאן יש מקום להבין: אמנם אמירת תודה היא דבר חשוב מאוד, חובה מוסרית והבעת אנושיות למיטיב עמנו, אך מה העניין בכך שמביא הביכורים יגיד תודה להקב"ה על רשימת טובות שגמל עמו ועם כל בני ישראל מאז היותנו לגוי? בפרט שהוא נוקט בלשון: "הגדתי היום", וכי אלוֹקים שעשה כל זאת לא יודע את הטובות שגמל עמנו שאנו צריכים "לספר לו?"

רבי ירוחם ליבוביץ ממיר מתייחס בדבריו על פרשתנו לאותם אנשים שכאשר עושים להם טובה - הם אמנם אסירי תודה, אבל אינם מביעים זאת בפיהם. חלקם בגלל שהם מתביישים להחצין את רגשותיהם, חלקם סבורים שאין זה מכבודם להודות לזולת בפה מלא. שלא נטעה, מדובר באנשים שאם הזולת יזדקק לטובה חוזרת מצידם - הם יעזרו בשמחה ומכל הלב, אבל הם לא יטרחו לומר תודה בפה.

דבר זה, ממשיך רבי ירוחם, פסול לחלוטין. את המקור לכך הוא לומד ממצוות הביכורים בה מפרט מביא הביכורים את תודתו העמוקה גם על מאורעות שחלו לפני אלפי שנים, משום שבלעדיהם - הוא לא היה ניצב כאן היום ומביא ביכורים. והוא מספר זאת לבורא עולם שבוודאי אין לו צורך בסיפור הדברים המחודש, ללמדנו, כי לא די בכך שתהיה מוכן להשיב טובה לזולת אלא תביע אותה בפה מלא, גם אם לא נראה לך שצריך לשתף אותו בתודה.

מדבריו רואים אנו חובה שהיא זכות גדולה לחיי המעשה: נהג האוטובוס, החנווני במכולת, הפקיד שנתן לנו שירות - לכולם מגיעה "תודה רבה" בהארת פנים ובהרגשה שהם אכן עשו לנו חסד, ועל חסד מודים מכל הלב. העובדה שזוהי עבודתם ואנו משלמים להם על כך שכר, אינה מעלה ואינה מורידה מחשיבות הטובה שנעשתה עבורנו.

נתאר לעצמנו שיום אחד יחליטו כל נהגי האוטובוס בארצנו למצוא לעצמם מקצוע אחר. גם במידה ונניח שיקפצו חסרי עבודה רבים על התפקיד שהתפנה בפתע ותוך יום יאוישו כל המשרות הללו, מסתבר מאוד שהתקלות, חוסר השירות והניסיון של הנהגים החדשים - ישפיע מאוד על הנסיעה. איזו צורה תהיה לקווי האוטובוס הללו? וזה רק תרחיש קטן שיכול לגרום לכאב ראש ענק.

פרשת כי תבוא

נמצא, שבעיסוקם של נותני השירותים למיניהם, בכל תחומי החיים, בעבודה כזו או אחרת, הם בעצם גומלים חסד עם כל הזקוקים לאותו תחום. ובקשר לתשלום: מי אמר שלגומלי חסדים אסור להתפרנס? וכי בשל רצונם לעזור לסביבה הם לא צריכים להביא טרף לביתם?!

זהו עומק דברי חכמינו ז"ל באמרם: "עולם חסד ייבנה."

כיון שלא כל אדם יכול לדאוג גם לבניית בית, גם לתפירת בגדים, לחקלאות תקינה ולייצור כלי עבודה שיסייעו לו בחייו. בשל כך, כל אחד מוצא לו תחום בו הוא מספק לאחרים את צרכיהם ובתמורה לכך הוא נעזר במקצועיות שלהם לצרכיו.

כל כך הרבה נכתב על המילה הפשוטה והמיוחדת כל כך: 'תודה'. אמירת התודה בצורתה הראויה - בהכרת טובה עמוקה ואמיתית, עם חיוך על הפנים - גורמת טוב גם לאומרה וגם לשומעיה. לו נתכוון גם במסגרת עבודתנו לגמול חסד, ולאילו שגומלים עמנו חסד נוקיר תודה בפה מלא - והיה זה שכרנו. פתגם רווח בעולם גורס: "עם חסד - לא קונים במכולת." ואנו נאמר: אולי לא קונים עם חסד, אבל בהחלט מוכרים איתו...

שנה חדשה וברכותיה

פחות משבועים לראש השנה, יום הדין. פחות משבועים ליום המכריע אשר בריות בו יפקדו להזכירם לחיים או להפכם, לעושר או להפכו, לאושר או להפכו. הכל נקבע ביום אחד - בראש השנה שעבר. כל הדם והיסורים והסבל הנורא, האבטלה הנוראה, עד לכאב הראש הזעיר, עד לאכזבות הקטנות שבחיים. בעוד שבועיים יוצבו המאזניים. המצוות יוטענו על הכף האחת והעבירות על הכף השניה, אשרי מי שיוכל להכביד את כף המצוות ולהמעט את כף העבירות, ואין זה קשה, כדברי רבינו יונה: "כי לכל תשובה תמצא סליחה".

מקובלים אנו מרבתינו שיש לפרשת השבוע וללקחיה שייכות וקשר לזמן בו היא נקראת, וכבר נאמר במסכת מגילה שעזרא הסופר תיקן לישראל שיהיו קוראים את הקללות שבתורה (פרשת "כי תבא") לפני ראש השנה, כדי שיתקיים בנו: "תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה". השאלה המתבקשת היא, מדוע תיקן כך עזרא הסופר, לפני כאלפיים וחמש מאות שנים, והרי יש שנים טובות ומאושרות של חיים ושובע ושלווה כשנים הטובות לברכה?!

התשובה היא, שלא תהיה שלימות מוחלטת, אלא בבוא הגאולה הקרובה, ובכל שנה עומדים אנו ומייחלים כי "תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה".

כל זאת אף בימי עזרא הסופר, בונה בית המקדש השני - שהיו בו שנים מבורכות כשנותיו של שמעון הצדיק ושמעון בן שטח כמובא במסכת יומא ותענית, על אחת כמה וכמה משחרב המקדש וכל יום קיללתו מרובה מחבירו והחשיכה הולכת וגוברת.

על כן, ודאי שבראש וראשונה מבקש כל אדם רווחה יחסית בים הצרות. אך טבעי הוא שהחולה מבקש להקל מכאוב, אבל עיקר העתירה צריך שתהיה להחשת הגאולה, כי אז ממילא יסורו המדווים, ימוג החושך ויזרח האור.

פרשת כי תבוא

מסופר על נער שעבד כשוליה אצל צורף אומן בעל משפחה גדולה, שהיה עני מרוד. הצורף התחייב לשלם לנער סכום קצוב מידי שבוע, אבל מעולם לא נמצאה בידו פרוטה יתירה, וכך הלך את שכרו שבוע אחר שבוע.

חשב הנער: "אם אדרוש את שכרי, הרי אין בידו לתיתו לי. ומדוע אחטיו בעוון הלנת שכר, ברם, אם אניח לסכום להצטבר ולתפוח, ודאי שלא אקבל מאומה! מה אעשה, איפוא?"

חשב ומצא עצה. ייחד לעצמו פח נסתר בין הגרוטאות בירכתי החנות, ומפעם לפעם זרק בו סגסוגת כסף, פתותי זהב, שהעדרם לא הורגש.

כעבור שנתיים פנה למעבידו ושאל: "מתי תשלם את שכרי?"

ענה הצורף: "בוא ונחשב כמה מגיע לך".

הזכיר לו הנער כמה שבועות עבד, וכמה התחייב לשבוע. הכפילו את הסכום במספר השבועות ועיני הצורף חשכו - "אבוי! מנין אקח סכום גדול כל כך.?!"

קם הנער ופנה לירכתי החנות, פינה את הגרוטאות הילך והילך והוציא את הפח הכבד ממחבואו. הגיר את תכנו אל כף המאזנים, ועיני הצורף אורו. העמיס כנגדו משקלות והנה כיסתה הפסוגת את החוב ועוד עדפה עליו. חיבק הצורף את הפועל החכם ואמר לו: "ברוך אתה לה', כי לולא עצתך לא היתה לי דרך לפרוע לך".

שמענו בפרשה שעברה את דברי התוכחה הנוראה, ולא בכדי. הן עומדים אנו בחודש הרחמים והסליחות - חודש חשבון הנפש. המתבונן, יחשכו עיניו באלו פנים עומד הוא להתייבב לפני בוראו? כמה חטא בלשונו, כמה חטא בעיניו וכמה באזניו, כמה במאכלות אסורים, על הכל יוגש חשבון, ואיך ניחל לזכות בדיון.

ואז, כקרן אור באפילה נזכר שיש לנו "קופת חיסכון" של ייסורים. כל הדחק, הדאגות, המכאובים והעלבונות - כל אלו יובאו בחשבון ויהוו משקל נגד לחובות ולתביעות.

ואנו, נושאים עין למרום ומייחלים: "תכלה שנה וקיללותיה", מקווים אנו שלא נזדקק עוד לאיזון זה של הצרות והמצוקות, מקווים אנו להשתפר, להוסיף במצוות ולמעט בעוונות, ולא תצטרך עוד לגזור עלינו רעות, אלא "תחל שנה וברכותיה".

גם לתחילת פרשת נצבים יש קשר הדוק לזמן בו אנו נמצאים. המביא ביכורים לכהן נושא דברים נרגשים: "הגדתי היום לה' אלוהיך", וכתב רש"י: "שאיני כפוי טובה". ה' נתן לי שדה ועצים והצמיח בהם פירות - איני כפוי טובה! אין די בהכרת טובה מילולית, הכרת הטוב צריך שתצמיח מעשים בפועל, ליטול את הפרי שצמח ראשונה ולעלותו למקדש ולתיתו לכהן. כל מעשה פחות מזה, יצביע על חיסרון בעומק הכרת הטוב.

ננצל את הימים הבאים להשרשת הכרת הטובה וביטוייה בפועל - אין הכנה טובה מזו לראש השנה הבא עלינו לטובה.

תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהך בשמחה ובטוב לבב

פרשת כי תבוא

ואם עובדים בלי שימחה מגיע עונש?
ממתי מענישים על זה שלא עובדים את השם בשימחה?
אבל ההסבר הוא במשל שבחור הביא תעודה בסוף שנה ואביו הביט בה וראה שכל התעודה היא בילתי מספיק
רק בזימרה הבחור קיבל טוב מאוד.
כשראה זאת האב העניק לו סטירת לחי חזקה.
הבן בכה ושאל את אביו מדוע כשראה את כל שאר הציונים הוא לא הגיב ורק לאחר שראה את הציון המעולה בזימרה הוא סטר לו?
ענה האב לא רק שלא למדת ועוד יש לך חשק לשיר?
כך גם כאן: לא רק זה שלא עבדתם את השם כלל ועוד הייתם בשמחה!!!!?
על זה מגיע עונש

במקום שבעלי תשובה עומדים

חז"ל הפליגו ביותר בשבח החזרה בתשובה, ומובא בספרים שאלמלא שהקדוש ברוך הוא בעצמו העיד שקיימת אפשרות כזאת, בשר ודם לא היה מסוגל להעלות על דעתו שהיא קיימת, שהרי כל מעשי האדם בספר נכתבים, אם כן איך יוכל להמחק הכתוב?!

יתירה מזו. ידועה אימרתו של רבי אבהו במסכת ברכות: "מקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין". הייתכן שייגרע חלקו של מי שעבד את הבורא כל ימיו, מזו של מי ששב בתשובה בזמן קצר יחסית?!

כבר בדברי הנביא יחזקאל מוצאים אנו שאלמלא הקדוש ברוך הוא שמצא לנכון, כביכול, לחזק דבריו בשבועה על האפשרות של חזרה בתשובה לחוטא, אכן לא היתה קיימת האפשרות לאדם לחזור בו מחטאיו, כדברי הנביא בפרק לג': "חי אני נאום ה' אלוקים, אם אחפוץ במות הרשע, כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה ... שובו שובו מדרכיכם הרעים, ולמה תמותו בית ישראל". לשון השבועה: "חי אני נאום ה'", מצביע על האפשרות של התשובה.

והנה, הרמב"ם בהלכות תשובה מפרט את יסודות התשובה והדברים המעכבים את החזרה בתשובה ומוסיף הלכה מיוחדת בפרק ז' הלכה ד': "ואל ידמה אדם בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העוונות והחטאות שעשה. אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא, כאילו לא חטא מעולם. ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים: מקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד בו. כלומר, מעלתם גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהם כובשים יצרם יותר מהם".

מקובל בין הבריות ששכר ניתן בהתאם לתפוקה, וככל שהתוצאות טובות יותר, גם השכר מתרבה בהתאם. אולם בבית דין של מעלה לא התפוקה והתוצרת הם העיקר, אלא העמל והמאמץ המושקעים, ולפיהם משולם השכר, וכיון שבעל תשובה משקיע מאמץ רב יותר מאשר הצדיק הגמור בתחום כבישת יצרו, לפיכך שכרו רב יותר. יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום להטותו למדרון תלול, והרבה תעצומות נדרשים מהאדם כדי לחמוק מרשתו של היצר הרע, וכשם שבעולם המעשה הרבה יותר קשה למי שסטה מהדרך לשוב לעלות עליה, מאשר למי שהולך בדרך הישרה לא לסטות ממנה, כך הוא במישור הרוחני.

כעין זה מצינו בהסברו של בעל ה"אור החיים" את הפסוק: "כי תצא למלחמה על אויבך, וראית סוס ורכב עם רב ממך", לדבריו רומז הכתוב למלחמה העיקרית של האדם נגד יצרו הרע, שבזה קיים חשש שמא

פרשת כי תבוא

יירתע האדם בראותו את היצר כסוס שוטף למלחמה, ולא עוד, אלא שבעיני רוחו הוא רואה גם את ה"עם רב ממך" - את כוחות הרע שהתווספו עקב מעשיו הרעים, וודאי שמול כוחות מוגברים אלו זקוקים לגבורה יתירה, ועל כן מעלת בעלי התשובה גבוהה יותר מזו של מי שלא חטא.

בסגנון שונה מבאר רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל את הנאמר בקהלת: "יתרון האור מן החושך", שאין הכוונה רק שלאור ישנה עדיפות על פני החושך, אלא גם במובן שיתרון ועדיפות לאור כאשר הוא בוקע ועולה על רקע החושך, ולכן במקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גדולים יכולים לעמוד, מפני גודל האור המאיר יותר מכפי כוחם של צדיקים גמורים.

"בעל התניא" ממשיך את התשובה מחטאים לקשירת חבל שנקרע. כשם שחבל שנקרע, כשקושרים אותו שנית, כיון שבמקום הקשר החבל הינו כפול ומכופל, ויקשה מעכשיו לקורעו במקום הקשר יותר מאשר בכל מקום אחר, כך ישראל קשורים לבורא עולם כבחבל, אך העוונות מנתקים את החבל, והחזרה בתשובה שבה לקשור אותו, ומעתה הוא חזק יותר מאשר לפני כן. ה"שפת אמת" זצ"ל מדייק בדברי בעל ה"תניא", אמנם חבל שנקשר שנית חזק יותר, אולם מכל מקום, חבל ללא קשרים הוא יפה יותר. אמנם מבחינות מסויימות מעלת בעלי התשובה גבוהה יותר, אולם, היופי הרוחני של צדיקים גמורים, שלא טעמו טעם חטא, אין לו ערוך.

כיון שאנו איננו מתיימרים להיות מהצדיקים הגמורים שלא טעמו טעם חטא, חשוב לנו לאחוז בדרגת בעלי התשובה, ולדעת את העדיפות היתירה שנודעת להם, ובמיוחד שאין הם נשענים על כוחות עצמם שספק רב אם היו מסוגלים להתקיים בעולמינו, אלא כוח התשובה נובע מהקדוש ברוך הוא כמובא לעיל, הפותח יד ימינו לקבל שבים ומסייע בידם הרבה מעבר לכוחותיהם, וכיון שזוהי מתנת המלך, אין לה שיעור.

לקראת הימים הנוראים

"לא בחסד ולא במעשים באנו לפניך"

וביאר המגיד מדובנא במשל לעשיר שחיפש עבור בתו היחידה חתן כליל המעלות. ואכן, ברבות הימים הוצע לו חתן מיוחד במינו, אך עני מרוד היה החתן.

כשנודע הדבר לעשיר, היה מוכן להתחייב לתת לו את כל הוצאות הנישואין, ואין לו לחתן אלא להגיע לחופה לבוש בגדי חתן נאים.

בהגיע יום הכלולות הגיעו החתן ומשפחתו לעיר הכלה, אולם לרוע מזלם, בלילה שלפני החתונה בהיותם במלון אירעה גניבה וכל בגדי החתונה נגנבו. כששמע על כך המחזן העשיר, מיהר לשלוח למלון צוות חייטים שיארגנו תוך שעות בגדי כלולות מהודרים.

שמח החתן ששמחתו לא הופרה, אך מאידך לא יכול היה להרגע מהגניבה, אך חותנו הטרי הרגיעו באמרו שהבגדים המקוריים היו בגדי עניים מבד זול, ואילו עכשיו לבוש הוא היטב בבגדים משובחים שנתפרו בידי חייטים מהשורה הראשונה. הנמשל: אילו היינו באים לבקש מהקדוש ברוך לזכותינו בדין מכח המצוות והמעשים טובים שלנו, ספק אם היינו זוכים בדין, אולם, כיון שמעשים אין בנו ונשענים אנו כליל על חסדי הבורא, מסוגלים אנו להתעודד, שהרי הוא פותח בפנינו פתחי תשובה כפתחו של אולם ואפילו את הזדונות שלנו הופך לזכויות.

פרשת כי תבוא

יצר הרע דומה כמין חטה. כמו שהחטה משתנית למעליותא שבהיותה חטה ברכתה "בורא פרי האדמה", ואם נשתנית ונעשית לחם ברכתה "המוציא". כן יצר הרע אשר מחטיא את האדם ישתנה למעליותא שיהיה יצר טוב, והעוונות יהפכו לזכויות ויתעלה האדם על ידו יותר מצדיק, כנאמר במקום שבעלי תשובה עומדין, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד (בניהו בן יהוידע, ברכות סא' ע"א).

בגמרא במסכת תענית (כא') מסופר על נחום איש גמזו ששלחו אתו דורון לקיסר, ובהיותו במלון בלילה, החליפו אנשי המלון זהב וכסף שהיו במזוודתו, בחול.

כשהגיע לקיסר, פתחו התיבה של הדורון ומצאוהו מלא חול. הוציא הקיסר את נחום איש גמזו להריגה. בא אליהו הנביא שנדמה כשר ואמר לקיסר, אולי החול הוא מזקנם - אברהם אבינו, שהיה חול שלו הופך לחרבות. בדקו - וכך היה, ושלחוהו בכבוד גדול. האדם נשלח לעולם הזה הדומה לפרוזדור ומלון לעשות מצוות ומעשים טובים - דורון למלך, ועליו לדאוג שהיצר הרע לא יגנוב את המעשים טובים שעשה. והנה, ביום הכיפורים, שהשטן אינו שולט, הוא כאילו יצא מהמלון וניצב לפני מלך מלכי המלכים, ופותחים את המעשים טובים שלו ורואים כמה גנב לו היצר ממעשיו, ומתחיל לבכות ולשוב בתשובה ומבטיח מכאן ולהבא להתנהג בטוב, ואז בא אליהו הנביא ואומר שמא העפר הזה - שאומרים בוידוי "עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי", אולי זה העפר של אברהם אבינו שאמר "ואנכי עפר ואפר", ובזכות הענוה יצא זכאי בדיון.

[דרושי הצל"ח]

ארמי אבד אבי וירד מצרימה (כוה)

לכאורה קשה - שאל רבי משה אלשיך - מדוע קושרים את לבן הארמי לעניין ירידת בני ישראל למצריים, שהרי לכאורה אין שום קשר ביניהם?

אמנם יש לתרץ - אמר רבי משה - שלולא רמאותו של לבן היה יעקב מתחתן קודם כל עם רחל, וממילא יוסף היה מהבכור ליעקב. ואם היה הבכור, לא היו האחים מקנאים בו על העדפתו של אביהם ולא היה נסבב כל עניין מכירתו של יוסף. ולכן לבן הוא האשם בכך שיוסף ירד למצרים.

ארור מכה רעהו בסתר (כזכד)

כאשר הזדקן רבי ישראל מאיר הכהן בעל "החפץ חיים", כבדה עליו שמיעתו ובני הבית הציעו לרכוש לו "מכשיר שמיעה", המגביר את קולם של המדברים ועל ידי כך יוכל לשמוע טוב יותר.

לשם מה לי "מכשיר שמיעה" - אמר ה"חפץ חיים" - הן כל ימי השתדלתי למעל ככל האפרש בשמיעת דיבורים כדי שלא רכשל חלילה באיסור החמור של לשון הרע, ועכשיו שזיכו אותי מהשמיים ואני שומע פחות טוב, אתם רוצים שאחבל תחבולות לשמוע טוב יותר!?

תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהך בשמחה ובטוב לבב (כחמד)

בחתונה - יש הבדל ניכר בין המחותנים לשאר הקרואים.

המחותנים שמחים בעצם הדבר שזכו להכניס את בניהם לחופה ושמחה זו היא הגורמת לכל המשתה

פרשת כי תבוא

הגדול שעשו.

לא כן שאר המוזמנים, הם אינם שמחים מכח עצמם, אלא תחילה הם משתתפחם שסעודה, ולאחר שאכלו מעדנים ושתו ממתקים מתעוררת בהם השמחה!

כך הוא גם הנמשל - אמר המגיד מדובנא - כאשר מקיים האדם את מצוות ה' בשמחה דומה הוא ל"מחותן" השמח בעצם קיום המצווה. אולם אם אינו שמח בעצם קיום המצווה, הרי הוא כמוזמן זר...

והפיצך ה' בכל העמים מקצה הארץ עד וקצה הארץ ועבדת שם אלוהים אחרים (כחסד)

איש אחד עבדת לו תרנגולת. הלך האיש וסבב בין בתי השכנים אולי ימצא עבדתו. והנה בהגיעו אל בית אחד השכנים ראה את התרנגולת ורגלה קשורה בכרעי המיטה.

החזר לי את התרנגולת - אמר האיש - שלי היא!

לא ולא! אמר בעל הבית - שלי היא וקניתי בשוק מאיש פלוני! אתן לך סימן מובהק - אמר בעל האבידה - שחרר את רגלה של התרנגולת ופתח את הדלת ומיד תראה כי היא תמהר לרוץ אל ביתי כי שם הורגלה לחיות כל הימים!

כן הוא גם הנמשל - אמר המגיד מדובנא - כאשר רבני ישראל נמצאים מבגלום בין העמים עלולים הם ללמוד ממעשיהם הראים ולחטוא כמותם, אולם כאשר הקב"ה יגאלינו ויתיר את אסורין ממקומות פזורין, מיד נרוץ אחריו שששון ושמחת הלב.

וידבר משה והכהנים הלויים אל כל ישראל...היום הזה נהיית לעם (כז,ט)

בגמרא במסכת ברכות (סג:) נאמר: פתח רבי יהודה בכבוד תורה ודרש: "השכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם" וכי אותו היום ניתנה תורה לישראל? והלוא אותו יום סוף ארבעים שנה היה! אלא ללמדך: שחביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שניתנה מהר סיני.

אמר רבי תנחום בריה דרבי חייא איש כפר עכו: תדע, שהרי אדם קורא קריאת שמע שחרית וערבית, וערב אחד אינו קורא - דומא כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם! יש להבין - שאל המגיד מדובנא - אם ערב אחד לא קרא - דומא כמי שלא קרא מעולם?!

אמנם - אמר המגיד - הדבר דומה למלך העורך מלחמה. דרכו של המלך שהוא עצמו אינו עומד בשדה הקרב ממש, אלא במרחק של כמה פרסאות, ובכל כבדת ארץ הוא מציב צופים כדי שיוכלו להשמיע ולהעביר את פקודותיו אל המפקדים המצויים בשדה הקרב.

המלך עצמו משמיע את פקודתו לצופה אחד, והוא צועק לשני והשני לשלישי וכן הלאה עד שהפקודה מגיעה לייעדה.

כל נזה הוא בתנאי שכל הצופים עומדים על משמרתם ולא נוטשים אותה, אולם אם ימלט אחד הצופים על נפשו ותנתק השרשרת והפקודות לא יגיעו ליעדן.

פרשת כי תבוא

כן הוא גם הנמשל - אמר המגיד - הקב"ה נתן לישראל תורה בהר סיני, ובאותו היום מילא את ליבותיהם של ישראל ביראה וקדושה ובכל המעלות הנצרכות ליהודי כדי לעבוד את ה' לאורך כל הדורות.

כל זאת בתנאי שהאדם מקפיד מידי יום בקריאת שמע ובזאת הוא מקשר את עצמו לאותו יום נשגב, אולם אם נוטש הוא את משמרתו ואינו קורא קריאת שמע - מנתק הוא במעשה זה את שרשת הדורות ואינו מחובר עוד אל היום ההוא!

הוא אשר רמר רבי נחום בריה דרבי חייא: אפילו אם ערב אחד אינו קורא - דומא גמי שלא קרא קריאת שמע מעולם!

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלוֹקֶיךָ נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה (כו,א)

'וירשתה וישבת בה' מגיד שלא נתחייבו בבכורים עד שכבשו את הארץ וחילקוה. (רש"י).

ולכאורה תיפוק ליה מצד שאינו אדמתך, דכל עוד שלא נכנסו לארץ לא היה לישראל קרקע משלהם ומטעם זה לא נתחייבו בבכורים, ומדוע צריך להגיע לטעם דחסר ב'כי תבוא'. הגר"ז ביאר זאת ע"פ מה שכתב הרמב"ם (פ"ב מהל' ביכורים הי"ד) 'הלוקח פירות תלושין ולקח הקרקע הרי זה מביא בכורים שהרי יש לו קרקע ופירותיה'.

לפ"ז נמצא, דמצד החסרון ד'אדמתך' בלבד, היה יוצא דאם היה לישראל פירות תלושין קודם חלוקת הארץ ואח"כ חילקו את הארץ מתחייב בביכורים, אך מצד חסרון ד'כי תבוא' פטור מביכורים, כיון שבמציאות היה לו את הפירות קודם שבא לארץ.

לפיכך הוצרך רש"י לציין דמ'כי תבוא' ילפינן דלא נתחייבו בביכורים עד שכבשו את הארץ.

(פרדס יוסף)

ועוד אמרו לפרש דבר זה בשם הגר"ז, דס"ד דקודם החלוקה כל ישראל הם שותפים בקרקע ארץ ישראל, והשותפים חייבים בביכורים, לכך בעינן למיעוט דבלא מעשה חלוקה אין חיוב בביכורים.

עוד י"ל, ע"פ המבואר ברמב"ם דהלוקח פירות תלושין ואח"כ קנה הקרקע מביא וקורא, ולפ"ז אם היה לוקח פירות קודם החלוקה ואח"כ קנה הקרקע בחלוקה היה חייב בביכורים, ונתמעט מקרא דאין חייב בביכורים רק מה שגדל אחר החלוקה.

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלוֹקֶיךָ נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה (כו,א)

מה שאמרה תורה צ"ב, דאם זה מתנה אין זה נחלה, ואם זה נחלה אין זה מתנה.

סתירה דומה, חוזרת על עצמה בדברי הכתוב (פסוק ב), דכתי' 'אשר תביא מארצך אשר ה' אלוֹקֶיךָ נותן לך', ד'מארצך' משמע שהיא כבר שלך 'ואשר ה' אלוֹקֶיךָ נותן לך' משמע שלא היה שלך אלא ה' עתה נותן לך.

פרשת כי תבוא

דקדוקים אלו יבוארו, ע"פ מה דמצינו בגמ' (שבת פח, א) דלבני ישראל יש טענת מודעא על אי קיומם את התורה בגלל שקבלוה באונס שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית. וידועה קושית הרשב"א, דא"כ מדוע נענשו בני ישראל והלוא טענת מודעא איכא בידם, ותי' הרשב"א, דמ"מ את ארץ ישראל קיבלו רק בתנאי שישמרו את התורה, כדכתי' 'לתת להם נחלת גויים בעבור ישמח חלקיו', ועל כך נענשו וגלו מן הארץ על שלא קיימו בה את התורה, והדרא טענת המודעא.

אך הקשו על כך, דהלוא הארץ היא ירושה מאבותינו ואף מצינו דבנות צלפחד נטלו פי שנים מצד בכורה, וא"כ כיצד ניתן לומר דקיבלו את הארץ בתנאי שקיימו את התורה והלוא מוחזקת היא להם מאבותיהם,

ויש לתרץ עפמש"כ התוס' (ר"ה יג, א ד"ה ולא) דהירושה היא על עצם הקרקע אבל לא על כל מה שנוסף בה מחמת שזרעו בה.

נמצא לפ"ז, דגוף הארץ מה שהיתה בימי אברהם אבינו הוי ירושה מאבותיהם, אבל התוספת שנטעו וזרעו וכל מה שבנו בה אח"כ, בכ"ז ליכא ירושה, ובתוספת זו זכו רק בתנאי שישמרו חוקיו, ובגין כך נענשו על שלא שמרו את התורה.

עפ"ז יפורש היטב לשון הכתוב 'אשר ה' אלוך נותן לך נחלה' דאית ביה גם מתנה וגם ירושה, 'וירשתה וישבת בה' דהירושה היא 'בה' בגוף הארץ, אבל כל מה שנתוסף על גוף הארץ הוי מתנה.

ולכך המשיך הכתוב ואמר 'אשר תביא מארצך' כלומר מארצך שהיא ירושה לך, 'אשר ה' אלוך נותן לך' היינו כל מה שנתוסף על גוף הארץ, שניתן לך במתנה מהקב"ה.

וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וִירָשָׁתָה וַיִּשְׁבֶּתָּ בָּהּ (כו,א)

עיניים איכותיות!

וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וִירָשָׁתָה וַיִּשְׁבֶּתָּ בָּהּ: וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְּיֵא מֵאֲרָצְךָ - אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ, וְשָׂמְתָּ בַסֵּג, וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁכֵן שְׁמוֹ שָׁם: (דברים כ"ו א' - ב')

בפתיחה של פרשת השבוע שלנו ובסיום הפרשה הקודמת - אנו פוגשים חמישה מילים יקרות שטמון בהם יסוד אביר אדיר כביר ונדיר, ולא נגזים אם נאמר שבאותן מילים טמונה תמצית ההשקפה הצרופה של האדם היהודי. מה כוונת המשורר והסופר?

בפסוק האחרון של פרשת 'כי תצא' וכן בפסוק הראשון של פרשת 'כי תבוא' - אנו נפגשים עם המילים הנשגבות "אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ", ובכפילות הזו מעבירה לנו התורה מסר חשוב: יהודי יקר! בכל שלב מימי חייך, מהמצב של 'כי תצא' מבטן אימך אל העולם הזה ועד המצב של 'כי תבוא' אל העולם הבא בחזרה, חובתך להאמין ולהבין בכל רגע שכל הטוב שמושפע ומורעף עליך - הכל זו "מתנת חיים" שהבורא הרחמן נתן לך, [כפי שנאמר בפסוק אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ - 'נותן' זה לשון מתנה], והישגיך והצלחותיך אינם קשורים כלל לשרירים וקשרים וחכמת חיים ושאר קשקושים שהנך. פשוט בורא עולם חמל עליך והחליט להעניק לך איכות חיים ברמה מסוימת - וזו הסיבה היחידה שהגעת לאן שהגעת, בכל תחום מתחומי החיים, הן ברוחניות והן בגשמיות.

פרשת כי תבוא

ואם ישאל השואל: כיצד יתכן לומר שהרוחניות באה לאדם בתור 'מתנת חינם', והרי כתוב בגמרא מפורש 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים' (ברכות ל"ג ע"ב)?
התשובה לשאלה זו מאוד פשוטה - והיא גם מיסודי הדת, וחובה על כל יהודי לדעת אותה:

ברור שענייני הרוחניות נמסרו לאדם - הן העלייה בהר ה' והן הדרדור משם חלילה, כולם מסכימים שבדברים הללו הבורא נתן לאדם 'בעלות זמנית' מלאה כדי שתהא לו בחירה בעבודת ה', וזו מתנה נפלאה שקיבל היהודי ממלך המלכים.

אלא כוונתנו כאן "שבמבחן התוצאה", סך ההצלחות וההישגים של האדם ברוחניות - לא הוא גורם אותם אלא זו מתנת שמים בלבד, כמו שמבואר בספרים הקדושים שהתפילה והמצוות אינם מזרימים שפע על האדם - אלא הם רק 'עושים כלים לקבל את השפע'.

משל למה הדבר דומה? למעין חי השופע ומזרים מים לכל דִּכְפִין, ובא מושיקו ועשה צינור המגשר בין זרימת המעיין לביתו - וכתוצאה מכך המים מגיעים עד לביתו.

וכי יעלה על הדעת שמושיקו מזרים את המים לביתו? ברור שלא! אין ספק שהמעין הוא המזרים את המים בצינור, ואם חלילה תיעצר זרימת המעיין - הצינור כבר לא יועיל למושיקו כלום.

הנמשל ברור! האדם רק מכין את הכלים הרוחניים - את הצינור המגשר בינו לשפע העליון. אך מה שהשפע מגיע אחר כך לאדם באמצעות אותו צינור - זה לא שהוא מזרים על עצמו את השפע, אלא זו הטבה ומתנה שהבורא מרעיף ומזרים עליו (עיין שומר אמונים 'הקדמון' למהר"י אירגאס וויכוח שני סוף אות י"ג), ובלשון התלמוד זה נקרא 'משולחן גבוה קא זכו' (ביצה כ"א ע"א).

והדברים מאוד דקים - והעלנו זאת רק למען הסר ספק מלב עיקש ומפקפק ומתחמק החושב אחרת, ודי בזה לעניינו, ואכמ"ל בנושאים דקים אלו.

וְאִישׁ בָּא... וַיָּבֹא לְאִישׁ הָאֵלֶּים... עֲשָׂרִים לָחֶם... וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וַיֹּאכְלוּ. וַיֹּאמֶר מֶה אֶתָּן זֶה לָפָנַי מֶה אִישׁ? וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וַיֹּאכְלוּ, כִּי כֹה אָמַר ה', אֲכַל וְהוֹתַר. וַיֵּתֶן לָפָנֵיהֶם, וַיֹּאכְלוּ וַיֹּתְרוּ כְּדָבָר ה': (מלכים ב', ד' מב - מד).

לפני כ-2900 שנה בתקופת הרעב שבזמן הנביא אלישע בא אליו אדם ונתן לו 20 ככרות לחם במתנה, והוא היה בטוח שאלישע ישביע בהם את רעבונו.

אך כאשר אלישע הנביא קיבל את הלחם הוא לא חשב על עצמו - אלא על תלמידיו הרעבים, והוא ציווה על משרתו שיחלק את 20 הככרות בין 2000 תלמידיו - באופן שכל 100 תלמידים יתחלקו בכיכר לחם אחת (מלבי"ם שם).

שמע המשרת את דבריו התמוהים של הנביא, ושאל: כיצד יתכן לתת 20 כיכרות לחם לפני 2000 איש, וכי זה יכול להשביע אותם?

השיב לו הנביא: משרת יקר! התעלם מנתוני השטח והשכל הישר, ועשה מה שציוויתי אותך. אתה יודע

פרשת כי תבוא

מדוע?! כי כה אָמַר ה', אֶכֶל וְהוֹתֵר.

אלוקים הבטיח שיהיה ברכה בכיכרות הללו ועוד ישאר מהם עודף, ואם אלוקים הבטיח - זה בוודאי יקרה.

ואכן כך היה! יִתֵּן לְפָנֵיהֶם, וַיֹּאכְלוּ וַיִּוְתְּרוּ, כְּדָבָר ה'.

סיפור מעניין, לא?

מדובר בתקופת רעב שהתיאבון של כולם גדול ורחב וכאשר יש הזדמנות לאכול - אין ספק שאף אחד לא מעיז להחמיץ אותה, ולמרות זאת מִשְׁרָתוֹ של אלישע הנביא מחלק 20 כיכרות לחם ל2000 איש, וחשבון פשוט מגלה שאם כיכר לחם אחד שוקל בערך 750 גרם, אזי יוצא שכל סועד קיבל 7.5 גרם, בערך ביס אחד של לחם. נכון שזו ארוחה 'מאוד' משביעה? וראה זה פלא. לא רק שהלחמים הבודדים הללו הספיקו, עוד נשאר מהם עודף. כיצד זה יתכן?

את השאלה הזו שאל משרתו של הנביא אלישע, ואלישע ענה לו בארבעה מילים: כי כה אָמַר ה'... ה' גזר שכך יהא, ולכן הנס הזה קרה.

סיפור נוסף אנו מוצאים על העשיר המפורסם הברון רוטשילד שפעם אחת נכנס לחדר הכספות שלו כדי לבדוק את אוצרותיו - ולפתע נטרקה דלת הכספת וננעלה והוא נכלא בפנים ללא אפשרות לפתוח את הדלת במשך כמה ימים, (ובני ביתו לא הוטרדו מהיעלמותו - מפני שהם היו בטוחים שהוא נסע לאיזו 'פגישה עסקית').

ומה עלה בסופו? למרות שהוא היה מוקף בעושר אגדי ולידו היו ערימות של ארגזים המלאים בכסף וזהב - רכושו הרב לא הועיל לו והוא מת ברעב, ולפני מותו הוא כתב על הדלת מבפנים את המשפט הבא: 'אני רוטשילד - מת ברעב!'

ומה שמעניין הוא שלאחר מותו של רוטשילד פתחו את יומנו האישי וגילו שכתוב שם שהוא היה בטוח שאלוקים לעולם לא יוכל להרוג אותו ברעב - משום שיש לו הרבה מקורות של רכוש, ואפילו אם אלוקים יפסיק לספק לו עוד הכנסות ועושר - גם ככה יש לו מספיק כסף כדי לממן את עצמו עד סוף ימיו. אך המציאות עשתה לו בית ספר והתברר לו שאלוקים בלבד הוא הבוס הרשמי והשולט הבלעדי בעולם והוא בלתי מוגבל, והוא יכול להרעיב גם את האדם הכי עשיר... בתוך הכספת שלו...

שתי הסיפורים הללו מחדדים לנו את המסר העצום שראינו מקודם.

יהיה מה שיהיה, הבורא עושה בכל רגע את מה שהוא חפץ שיקרה, וזה לא קשור כלל לנתוני השטח!!! אם הבורא החליט ש20 כיכרות לחם יספיקו ל2000 איש רעבים - אז זה יהיה כך ואפילו עוד יישאר מזה עודף. מצד שני אם הבורא החליט שרוטשילד ימות ברעב - רוטשילד יכול לצבור רכוש רב כחול הים ואף לרשום ביומנו שהוא מסודר עד סוף ימיו, ולמרות זאת עצת ה' היא תקום והוא ימות ברעב - ליד כל אוצרותיו!!!

והשאלה נשאלת: לאחר שהבנו שהכל בא מלמעלה הן לטוב והן למוטב, האם המצב הזה ניתן לשינוי? האם בכל זאת יש איזו נוסחה שבאמצעותה אפשר לשנות את הגזרה?

חכמנו ז"ל גילו לנו שיש גם יש נוסחה כזו - ולנוסחת הקסם הזו קוראים 'משנה מקום משנה מזל', ואדם

פרשת כי תבוא

המשנה את 'מקומו הרוחני' בשמים - הרי הוא גורם על ידי זה להסיר מעליו את הגזרות והצרות. וכיצד זה עובד?

על האדם נגזרות גזרות, בהתאם למיקומו בהר ה'. אך אם האדם מתקדם ברוחניות ומתפלל ולומד תורה וכו' - אזי נשמתו מתרוממת למקום יותר גבוה, ולאור נתוניו החדשים ומיקומו הרוחני המושלם יותר - הגזרה כבר לא שייכת אליו, וזה הפירוש למשפט המפורסם 'אין מזל לישראל' - שעם ישראל מעל המזל' (שבת קנ"ו ע"א), מפני שמיקומם הרוחני משתנה כל הזמן לטובה, וממילא הצרות שנגזרו עליהם כבר אינם עדכניים. אך ברגע שעם ישראל נוטשים חלילה את התורה - אזי המזל כן שולט בהם, כמו שהוא שולט בכל הגויים (אבן עזרא 'הארוך' שמות ל"ג כ"א).

עד כאן פגשנו את המילים העצומות של 'אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לְךָ' פעמים בשתי פסוקים רצופים. פעם אחת לגבי מחיית עמלק (כ"ה י"ט), ופעם שנייה לגבי הכניסה לארץ (כ"ו א). אלא שהתורה משלשת לנו על המקום את המילים הללו עוד פעם, ומיד בפסוק שלאחר מכן שדן על 'הבאת בכורים' - התורה חוזרת על העניין שוב פעם וכותבת לנו וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְרֵא מֵאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לְךָ (כ"ו ב').

והשאלה מתפרצת ועולה וזועקת וממריאה עד לב השמים! הרי ידוע שהתורה מדויקת עד מאוד, ואין בה אפילו אות אחת שנכתבה שלא לצורך. אם כן מדוע התורה חוזרת כאן על המסר הנ"ל פעם שלישית? כיצד זה מחכים אותנו יותר?

בפעם השלישית התורה כותבת זאת על המצוה של 'הבאת ביכורים', מצוה קשה עד מאוד הדורשת מהחקלאי הרבה כוחות ומסירות נפש...

עומד לו יהודי באמצע הגינה, ולפתע הוא רואה שמגיע לו 'מזל טוב'! לאחר עמל גדול של חרישה וזריעה והשקיה וזיבול ודישון וכו' ולאחר המתנה ארוכה של כמה חודשים, סוף סוף הגיע הרגע הנכסף והתאנה הראשונה הבקיעה לאוויר העולם, והיא מחייכת לו ממרומי העץ ומוחאת לו כפיים.

החקלאי ניגש אל התאנה ומסתכל לה בעיניים ומעביר לה את רגשי חיבתו העזים, אך בו זמנית יש לו צו אלוקי שאומר לו 'עצור!' התאנה הזו לא שלך - ואתה מתבקש להעלות לירושלים ולתת אותה שם לכהן.

אין ספק שמבחינה אנושית ורגשית - קשה מאוד לבצע את המצוה הזו, ומי שלא מבין זאת זה בגלל שהוא לא חקלאי, והוא לא חווה מימי את הרגע הראשון שמגלים את הפרי הראשון על העץ.

כאן המקום לציין שפעם אחת התבטא יהודי המגדל מלפפונים ואמר לאחד הקליינטים שלו שהתמקח עימו על המחיר: תאמין לי שאני קשור מאוד למלפפונים הללו, עמלתי עליהם הרבה ויגעתי למען שלומם מאוד, וכבר גילוי לנו חכמנו ז"ל 'שהאהבה' היא תוצאה של נתינה, וכל אדם המשקיע - נפשו נקשרת לאותו מוצר. אך מה אעשה? אני צריך להתפרנס ומשום כך אני נפרד ממלפפוני האהובים. אני מבקש ממך שתבין את רגשותי, ותתן לי את התמורה הראויה עליהם מבלי להתמקח עימי יותר מדי.

[יתכן והמעשה הזה נשמע קצת קיצוני ותמוה. אך מי שינסה להיכנס רגע לנעלים של אותו חקלאי, יכול להבין היטב את המצב הזה].

משום כך באה התורה ומזכירה לחקלאי את המסר הנ"ל: חקלאי יקר, יהודי יקר, תזיז את 'האני' הנפוח שלך ותפסיק לראות בפרי הזה את עוצמתך ויכולותיך, תסתכל על המצב בעיניים יהודיות ותנתח את

פרשת כי תבוא

התמונה עם המשקפים של אֶשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נִתַּן לָךְ, תבין ותאמין ותפנים שהכל הגיע אליך ממתנת חינם - כי הבורא החליט שהפרי הזה יגדל כאן, ובעצם לפרי הזה הבורא ייעד תכלית להגיע לירושלים בתור 'ביכורים' - ואתה נבחרת להיות 'השליח מצוה' לענין. אם תקרא כך את המפה, יהיה לך יותר קל להתנתק מהפרי ולקיים את מצות הביכורים בלב רחב.

לסיכום: לאחר שהתורה לימדה אותנו בשתי הפסוקים הקודמים שגם הצרות וגם הברכות באים מלמעלה והם לא תלויים בנתוני השטח, התורה כותבת לנו את הפסוק השלישי בכדי להעלות אותנו קומה נוספת וללמד אותנו איך לתרגם זאת "מהשקפת עולם" "לחיי המעשה" - לקיום המצוות, והיא מדגימה לנו זאת על מצות ביכורים, מצוה שהאדם אמור לתת ולהקריב למענה מהונו ואונו.

התורה בותנת כאן לאדם 'זריקת עידוד' בעבודת ה' - והיא הופכת לו את ההשקעה וההקרבה והמסירות נפש לקלים יותר, והתורה מצפה מאיתנו שנעתיק את ההבנה וההבחנה העדינה הזו לכל המצוות, בכדי שנוכל להתמודד עם קשיי היצר אשר עובד קשה כדי לבלבל ולסמא את עינינו.

כן כן, יצר הרע אומר לאדם... אם תרמה את פלמוני ותדרוך על דלפוני ותעשוק את מילוני ותרכל על מלפפוני... אזי תהיה יותר פופולארי ומצליחן ועשיר ומכובד וכו', והיצר לא מגלה לאדם את הסוד שמלמדים אותו אליהו הנביא ורוטשילד בסיפורים הנ"ל - שהעולם מנוהל על ידי בוס אחד ויחיד ולא ניתן לעקוף אותו ובעצם לא נתוני השטח קובעים את המצב, ממילא למה לי לשקר ולרמות וכו' בכדי לשנות את הנתונים? וכי זה יועיל? הרי רצון הבורא הוא זה שתמיד ינצח - על אפם וחמתם של כל נתוני השטח, שהרי הכל זה מלמעלה! [יש אפילו שיר כזה. רק חבל שזה שיר ולא צורת חיים].

מי שמתעמק במסר הזה שראינו כעת והופך את הדברים 'לצורת חיים' והלכה למעשה, אין ספק שיש לו 'עיניים איכותיות' הרואות את העולם כמו שיהודי צריך לראות. מי חושב אחרת?

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלוֹקֶיךָ נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה. ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלוֹקֶיךָ נותן לך (כו,א-ב)

בפסוקים שלפנינו יש לכאורה כפילות לשון, דלאחר שאמרה התורה 'אל הארץ אשר ה' אלוֹקֶיךָ נותן לך', מדוע חזרה התורה ואמרה 'אשר תביא מארצך אשר ה' אלוֹקֶיךָ נותן לך'.

והנה מצינו בגמ' (גיטין מח, א) דנחלקו ר' יוחנן וריש לקיש לגבי מי שמביא ביכורים בזמן שהיובל נוהג אם מביא וקורא בגלל שיש לו קנין פירות וכקנין הגוף דמי, או שמביא ואינו קורא בגלל שאין לו קנין הגוף וקנין פירות לאו כקנין הגוף. ואי' שם בגמ' דמחלוקת ביובל שני, אבל ביובל ראשון דברי הכל מביא וקורא דאכתי לא סמך דעתייהו, כלומר דעדיין עוד לא הורגלו ישראל להחזיר קרקעות ביובל.

ותמהו ע"כ המפרשים, דמה בכך דעדיין לא סמך דעתייהו, והלא במציאות כיון ששדהו יחזור ביובל וממילא אין לו כי אם קנין פירות ועל כך אינו יכול לקרוא את פרשת הביכורים.

ויש לומר, דממה שכפלה התורה וחזרה ואמרה 'אשר ה' אלוֹקֶיךָ נותן לך' אנו למדים דעיקרה של מצות הבאת הביכורים הוא לדעת ולהודיע כי הארץ לה' היא, וכל אשר לנו מידו היא נתונה, ומשום כך ביובל הראשון כשעדיין הלוקח עוד לא היה מודע לכך שהיובל יפקיע ממנו את השדה, ממילא לא היתה דעתו נתונה להבין שהשדה בעצם אינה שלו, וסבור שהשדה מוחלטת לו, לפיכך צריך להביא ולקרוא

פרשת כי תבוא

והיה כי תבוא אל הארץ... ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך... ושמת בטנא (כו,א-ב)

ה"אור החיים" הקדוש דורש פסוקים אלו על דרך הרמז:

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך - זוהי ביאת האדם אל העולם העליון, ולשם מביאים את כל פרי האדמה - אלו המצוות, אשר תביא מארצך - מן העולם הזה.

ושמת בטנא - כאן טמון רמז נפלא. את כל המצוות, יש לקיים רק על פי דרשות חז"ל. אם יקיים האדם את כל המצוות, אך יעשה זאת ללא פרושי חז"ל אלא כפי ששכלו מבין מתוך התורה עצמה, אזי "ישרף הוא והם" - הוא ומעשיו.

והנה, בש"ס ישנן ששים מסכתות [ועל כן זה שיודע את כל הש"ס נקרא "גאון", השהו בגימטריא לששים], ולכן נאמר: "ושמת [-את המצוות] בטנא", "טנא" בגימטריא ששים...

כי רק על פי באור הש"ס אפשר לקיים את המצוות.

ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלוךך נתן לך (כו,ב)

'מראשית' ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבין בבכורים אלא ז' המינין בלבד, נאמר כאן ארץ ונאמר להלן ארץ חיטה ושעורה וגו', מה להלן מז' המינין שנשתבחה בהן ארץ ישראל אף כאן שבח ארץ ישראל שהן ז' המינין. (רש"י).

ולכאורה הלוא עיקר הילפותא היא דבעי' ז' מינין, וא"כ למה הוצרך רש"י להאריך ולציין בדרשה גם את העובדא שנשתבחה בהם ארץ ישראל, והיה לו לציין רק מה להלן מז' המינין אף כאן מז' המינין.

והנראה בזה, דהנה בירושלמי (ביכורין פ"א ה"ג) מובא דרשה זו דילפי גז"ש ארץ ארץ כדי למעט פירות שאינן משבעת המינים, ואח"כ איתא שם 'פשיטא דא מילתא, הפריש ביכורים חוץ משבעת המינין לא קדשו, במה פליגי, בתמרים שבהרים ובפירות שבעמקים וכו', ומובא בזה מחלוקת דיש אומרים קדשו ו"א לא קדשו.

ולכאורה מדוע היה הירושלמי צריך להקדים ולציין דפשיטא דביכורים חוץ משבעת המינין לא קדשו, והלא כבר אמר זאת לעיל דילפי' בזה גז"ש והיה לו להביא את המחלוקת בלבד.

מכח זה נראה לומר, דביכורים נאמר דכל הפירות שייכין בעצם בביכורים ולא הוי כבשר ודגים שמופקעים כלל מביכורים, אלא דנאמר דין נוסף דבעינן שיבא ביכורים מהפירות המשובחין ופירות משובחין נחשבין ז' המינין בלבד, לפיכך הקדים הירושלמי וציין דאף פירות שאינן מז' המינין שייכים בעיקרן לביכורים אלא דמ"מ נתמעטו מאחר שאינן מהשבח, ונחלקו בפירות כאלו דתמרים שבהרים ופירות שבעמקים דהוי שפיר משבח ז' המינין אלא דפירות גרעי נינהו מחמת מקם גידולם.

מעתה יובן שפיר מדוע האריך רש"י בגז"ש וציין גם ז' המינין וגם שנשתבחה בהן ארץ ישראל, כיון דהוו שני מיעוטים מיעוט אחד שממעט מה דלא הוי פרי, אלא דעדיין מה שהוי פרי בכלל ביכורים הוא וזקוקים אנו למיעוט נוסף כדי למעט מה שאינו מז' המינין שנשתבחה בהן א"י, ולכך בא הגז"ש כדי למעט את

פרשת כי תבוא

הפירות הללו. ולפיכך ציין רש"י בדרשה גם את עובדת הפירות מז' המינין שנשתבחה בהן א"י.

ולקחת מראשית כל פרי האדמה (כו,ב)

כשזוכה האדם לקדש את ראשיתו של היום לעבודת ה' יתברך, ביכולתו להיות סמוך ובטוח, שכל מעשיו באותו יום יהיו לשם שמים. אולם, אם ראשיתו של היום עוברת על דברים של מה בכך, על קריאת עתונים ופטפט בעלמא, עלולים גם תפלתו ולמודיו בהמשך היום להראות בהתאם.

אל ה"אמרי חיים" זצ"ל הגיע חסיד ותנה את צרתו: "רבי, מחשבות זרות מטרידות אותי בתפילתי, ואיני מצליח להתגבר עליהן. מה אוכל לעשות כדי להנצל מהן?"

נענה ה"אמרי חיים" ואמר: "ראשית, מחובתנו לבחון מה הן המחשבות הזרות אודותיהן אתה שח. ראה נא, כשאדם קם לפנות בקר, טובל במקוה וממהר ללמד דף גמרא, ולאחר מכן, בשעה שהוא עומד ומתפלל, באות לו מחשבות בתפלתו - הרישהן מחשבות זרות.

אולם כאשר האדם קם בשבע בבקר, יורד לתא הדאר, אוסף משם את העתון ועובר עליו בעיון בתוספת כוס קפה, ולאחר מכן נוטל לו את התפלין ופוסע בניחותא לבית הכנסת, לא לפני שפטפט על דא ועל הא עם כמה ממכריו... כשבאות לו מחשבות תוך כדי התפלה, אין הן מחשבות זרות כלל וכלל, אדרבה, התפילה שלו היא הזרה במערכת הזו..."

רק אדם ש"ולקחת מראשית", נוטל את הראש, שהוא ראש השנה, ראש חדש, ראש השבוע וראשית היום - ומקדישו לעבודת ה' ולשם שמים, הוא יזכה לכוון את ההמשך כלו לעבודת ה', ועליו נאמר "החכם עיניו בראשו".

ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם (כו,ג)

וברש"י, אין לך אלא כהן שבימך.

והק' עלה הרמב"ן וז"ל ולא הבינותי דבר זה כי בענין הזקן ראוי לומר אל השופט אשר יהיה בימים ההם אע"פ שאינו גדול וחכם כשופטים הראשונים וכו' יפתח בדורו כשמואל בדורו, אבל בהקרבת ביכורים למי יביאם אם לא אל הכהן אשר יהיה בימיו.

ונראה ליישב, דהנה בגמ' כתובות (קה, ב) קתני כל המביא דורון לת"ח כאילו מקריב ביכורים, כי בהבאת ביכורים, מלבד מה שיש בזה הכרת טובה להקב"ה, יש בה גם הכרת טובה לכהנים מורי התורה ועובדי עבודת הקדש.

והדבר מפורש בפרשה, שיש שם שתי אמירות, אמירה ראשונה היא אל הכהן שנאמר ואת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלקיך וגו', והאמירה זו נאמרת בכל לשון, כי היא באה לחלוק כבוד אל הכהן ולומר לו ה' אלקיך, ואח"כ כתיב וענית ואמרת לפני ה' אלקיך ארמי אובד אבי וגו', ואמירה זו נאמרת בלה"ק דוקא.

ועל האמירה הראשונה הוא שכתב רש"י אין לך אלא כהן שבימך, כמו שהוא אתה חייב לחלוק לו כבוד ולומר לו הגדתי היום לה' אלקיך.

פרשת כי תבוא

ולקח הכהן הטנא מידך (כו,ד)

איתא במשנה מסכת בכורים (ג.ח.): "העשירים מביאים בכוריהם בקלותות של כסף וזהב ומחזירים להם, והעניים מביאין אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה, אך הסלים והבכורים נתנין לכהנים". מכאן אמרו חז"ל (בבא קמא צב.) "בתר עניא אזלא עניותא" - אחר העני, ממשיכה והולכת העניות... כי מן העני לוקחים את הסל, ואילו לעשיר מחזירים אותו.

ותמוה, מדוע באמת יקחו מן העניים את הסל הדל והקטן של נצרים, והלא כבר ידוע מאמר חז"ל (בבא מציעא לח.) "רוצה אדם בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו"? אלא תירץ הרה"ק רבי יששכר דב מבעלזא זי"ע: על הפסוק לקמן (כו. טז) "ושמרת ועשית" - מפרש רש"י, "בת קול מברכתו: הבאת ביכורים היום, תשנה לשנה הבאה". ולכן לעשירים מחזירים את כלי הכסף, כדי שיביאו גם לשנה הבאה בכלים הללו, משא"כ מהעני לוקחים ממנו את כלי הנצרים, ואומרים לו תזכה לשנה הבאה להביא בכלים של כסף וזהב... וזה מה שהתכוונו חז"ל "בתר עניא אזלא עניותא" - היינו שאזלא וחלפה לה העניות, ולא תשוב עוד.

עוד הוסיף על כך הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע לפרש: "בתר עניא אזלא עניותא" - דאחרי האותיות "עני" באות האותיות "כסף", מאחר שישראל סבלו כבר עניות, צריכה העניות ללכת מאתם...

וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך ארמי אובד אבי וירד מצרימה (כו,ה)

יש לעיין מדוע בביעור מעשרות (לקמן פסוק יג) אינו מתודה אלא על עצמו 'ביערתי הקודש מן הבית וגו'.

ובגמרא בסוטה (לב, ב) תניא רשב"י אומר, אדם אומר שבחו בקול נמוך וגנותו בקול רם, שבחו בקול נמוך מן וידיו מעשר, וגנותו בקול רם ממקרא ביכורים. ופריך וגנותו בקול רם וכו', אלא אימא צערו כדתניא וכו' צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשים עליו רחמים, ע"כ. וברש"י (ד"ה צערו) פירש צרות שעברו עליו דהיינו צרות שעברו על ישראל צרת לבן הארמי וצרת מצרים, ע"כ.

וצריך עיון לפירוש, מה שייך להודיע לרבים צרות שכבר עברו כדי שיבקשו עליהם רחמים, והא כבר נושענו מהם, או שכבר פסקו ועברו.

ונראה לבאר על פי מה שכתבו הקדמונים בטעם מצות ביכורים, שנצטוונו לקדש את ראשית פרי האדמה כדי שכל מעשינו יגררו אחר הראשית ויהיו מתוך אמונה ולשם שמים, (עיין שפת אמת פרשת תרומה שנת תר"מ בשם זקינו הרי"ם ז"ל). וי"ל דאם היתה ראשיתו של כלל ישראל קודש בלא פגם היינו זוכים זה מכבר לתיקון השלם, אבל כיון שהיתה הראשית מעורבת ברע, שהרי לבן הארמי הוא אבי אמותינו הקדושות, ואחר כך ירדנו למצרים ושקענו שם במ"ט שערי טומאה, לכן עדיין לא זכינו לגאולה השלימה והאמיתית.

ולכן דוקא המביא ביכורים קורא בקול רם 'ארמי אובד אבי וירד מצרימה', להודיע צערו של כלל ישראל לרבים שלא היתה ראשיתנו בקדושה כמו הביכורים, ועל ידי זה יתעוררו הרבים לבקש רחמים על כלל ישראל ולהחיש את בוא התיקון השלם והגמור.

ויובן נמי הזכרת צרות שכבר עברו, היינו דעד עתה התיקון השלם מתעכב לבוא ועל דא קא בכינא ומבקשים רחמים

פרשת כי תבוא

ארמי אבד אביוירד מצרימה (כו,ה)

מיהו אותו "ארמי"? ומיירד מצרימה?

על הפסוק "וישב לבן למקמו" (בראשית לא, נה) מובא במדרש, שאחר שלבן לא הצליח להרוג את יעקב אבינו, הוא לא ישב בשקט, אלא שלח שליחים להודיע לעשו שיעקב הלך, ויש לצאת לקראתו ולהרגו... ואכן עשו בא לקראתו.

ומדוע באמת לא הרג עשו את יעקב?

אומרים חז"ל: יועציו של עשו הזהירוהו, שהרי אברהם אבינו קבל ירושה: "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" (בראשית טו, יג), והעביר אותה לבניו. אם אתה הורג את יעקב - כך אמרו יועציו של עשו - ה"ירושה" כולה תהיה שלך, ותצטרך לרדת למצריםכגר...

מה עשה עשו? שלח צוואה לנכדו, עמלק בנו של אליפז, שיהיה ערני, ובזמן יציאת מצרים יפרע מבני יעקב, שנאמר: "ויבא עמלק וילחם עם ישראל" (שמות יז, ח).

לפי זה - אומר רבי חיים קניבסקי שליט"א - יתפרש הפסוק כך: "ארמי אבד אבי", לבן הרשע רצה להרוג את יעקב אבינו, אלא שלא הצליח ועל כן שלח את עשו לעשות זאת במקומו. ומדוע לא הרג עשו את יעקב? כי "וירד מצרימה", הוא שמע שיצטרך לרדת מצרימה והעדיף שיעקב ירד במקומו.

היום הזה ה' אלוֹקִיךָ מצוֹךְ לעֲשׂוֹת את החוקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך (כו,טז)

אמר הרה"ק רבי יואל מסאטמר זי"ע - המדקדק בפסוק יראה שלכאורה אין זה כתוב כסדר הנכון, דהיה צריך להיות כתוב "היום הזה ה' אלוֹקִיךָ מצוֹךְ לעֲשׂוֹת את החוקים ואת המשפטים ורק אח"כ את המילה 'האלה', ולמה המילה 'האלה' כתובה בין 'החוקים' ל'המשפטים'?

אלא ענה והסביר: ידוע הטעם למה סדרו בעלי הטור-שולחן ערוך את החלק 'חושן משפט' לבסוף אחר שלושה החלקים הראשונים - 'אורח חיים', 'יורה דעה', 'אבן העזר', והלא בתורה סודר ענייני משפט תיכף אחר מתן תורה - יתרו, משפטים, בעוד שהרבה הלכות בענייני אבן העזר ושאר חלקי שו"ע לא נמצאו רק בספר דברים בסופה של התורה? אלא ההסבר הוא, משום שאצל דיני ממונות מצינו ענין פשרה (חו"מ סימן י"ב), ומצוה לדיין לומר לבעלי הדין שמגיעים להתדיין אצלו, שכדאי להם לעשות פשרה ולא להגיע לדין ממש, וכל בית דין המרבה בזה הרי זה משובח.

יוצא לנו מכך, שאם היו מסדרים את חלק חושן משפט בהתחלה, יטעו לומר שגם בשאר חלקי השו"ע שייך ענין פשרה, וע"כ סדרוהו לבסוף לומר שבשלושה החלקים הראשונים אסור לעשות שום פשרה לא יגרע ולא יוסיף, רק בענייני חושן משפט בדיני ממונות ושאר תביעות שבין אדם לחבירו, באלה מצוה לעשות פשרה, לוותר משלו מצד השלום.

ובזה יובן היטב לשון הכתוב הנ"ל, וגם את המילה "האלה" שכתובה בין 'החוקים' לבין 'המשפטים', משום דידוע שאיפה שכתוב 'האלה' הכוונה לומר: אלה, לא פחות ולא יותר, (כמו שכתוב בפרשת יתרו "אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל" - ומפרש רש"י "לא פחות ולא יותר"), וזהו א"כ הסבר הפסוק: "היום הזה ה' אלוֹקִיךָ מצוֹךְ לעֲשׂוֹת את החוקים האלה" לגבי החוקים בשלושת חלקי שו"ע

פרשת כי תבוא

הראשונים צריכים שיהיה בבחינת "האלה" דווקא, לא פחות ולא יותר! "ואת המשפטים" - ענייני "חושן משפט", בהם לא כתוב האלה, כי שם יש לעשות פשרות...

לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי (כו,יג)

'ולא שכחתי' מלברך על המעשרות. (רש"י).

ובצל"ח (ברכות מ, ב) ביאר דאע"ג דברכת המצות דרבנן, וא"כ היאך דרשו כן רז"ל בגוף הפסוק, ונראה לומר דמ"מ מדאורייתא מחויב בהודיה לה' שזיכהו בקיום המצוה. והק' חכ"א לדבריו מהא דאמרו בגמ' ברכות (טו, א) דחרש השומע ואינו מדבר שתרם, תרומתו תרומה בדיעבד לרבי יוסי, ואע"ג דס"ל לרבי יוסי דקרא קריאת שמע ולא השמיע לאזנו לא יצא, שאני ק"ש דהויא דאורייתא, אבל ברכת התרומה אינו אלא דרבנן, ע"כ. וקשה חיוב הודיה על קיום המצוה דהוא דאורייתא וכאמור לעיל להיכן הלך. ונימא דמטעם ביטול קיום דין זה לא תהא תרומתו תרומה.

ונראה דדוקא גבי ברכת המצות הנעשות קודם המצוה יש מקום לומר דיעכבו את המצוה, (א"ה, והיינו דברכת המצוה הרי היא פרט בקיום המצוה, ואפילו להני דס"ל דשרי לברך אחר עשית המצוה). אבל גבי חיוב ההודיה שחידש הצל"ח, שכל מהותו הוא ההודיה על שזכה לקיים המצוה בשלימות, ומשום כך דינו וחובו שיודה רק אחר שקיים המצוה, בזה ליכא ס"ד שאם ביטל חיוב זה דמיגרע גרע גם בגוף קיום המצוה, שהרי חיוב זה נתעורר רק בשעה שסיים עשית המצוה, ואיך נאמר דאם ביטל חיוב חדש זה, משו"ה יפסיד קיום המצוה שעשעה בשלימותה.

לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי (כו,יג)

בספר "תורות ועובדות מבית רבותינו" מספר, שכשהזדמן האדמו"ר מסאטמר זצ"ל לבקר את האדמו"ר מויז'ניץ זצ"ל בגרוסורדיין, אמר לו האדמו"ר מויז'ניץ בשם ה"קדושת לוי" מברדיטשוב, שפרש את מלות התפילה: "כי זוכר כל הנשכחות אתה הוא מעולם", שהקב"ה זוכר את כל מה שאדם שוכח, הן במצוות והן בעברות, ובהתאם לכך משלם שכר או מעניש.

כלומר, אם אדם עושה מצוה וכתוצאה מכך מחזיק מעצמו ומתגאה, הקב"ה שוכח לו את אותה מצוה. ולהפך, אם אדם עושה עברה, חלילה, וזוכר אותה ויודע שצריך לתקן את מה שעשה בבחינת "וחטאתי נגדי תמיד", אזי ה' שוכח מהעברה. מה שאין כן, אם כשעושה מצוה שוכח ממנה תכף ומיד ויודע שאין לו במה להתגאות, כי כמה שיעשה, עדיין לא יצא ידי חובתו - אז ה' זוכר את המצוה.

ענה לו האדמו"ר מסאטמר זצ"ל, שעל פי הדברים הנ"ל נתן לפרש מקרא קדש שלפנינו: "לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי". ולכאורה קשה, איזה מין ודוי זה, הרי אומר כאן רק דברים טובים על עצמו, "עשיתי ככל אשר צויתני" וגו', ובודוי הרי צריך לומר שעשה דברים לא טובים! אלא, שהודוי הוא על "ולא שכחתי" - אמנם עשיתי רק דברים טובים, אבל לא שכחתי מהם, וכשעושים דברים טובים צריכים תכף לשכח מהם ולא להחזיק לעצמו טובה על עשיתם.

וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך (כז,ג)

וברמב"ן הביא מהגאון דכתבו על האבנים רק מנין המצוות כמו הכתובות בהלכות גדולות כעין אזהרות, ולא כתבו התורה כולה, אמנם הרמב"ן עצמו הסכים כדעת הראשונים דכל התורה כולה והיינו מבראשית עד לעיני כל ישראל נכתבה בתגיה.

פרשת כי תבוא

ולכאורה תקשה טובא לדעת הרמב"ן דהרי כתבו באותו צורה בשבעים לשון, הא איתא במגילה (ט, א) באותן שבעים זקנים שתרגמו התורה לתלמי ושינו בה כמה דברים שחששו שתלמי ואו"ה יפרשוהו שלא כהלכתו, וא"כ ה"נ אם תרגמו כל התורה לשבעים לשון מדוע לא חששו להאי חששא שיבואו לגלות פנים בתורה שלא כדיון, וזו קושיא חמורה.

והנראה בזה לחדש, והוא דתרי וכתבת כתיבי בהאי פרשתא, חדא וכתבת עליהם את כל דברי התורה הזאת בעברך וגו', שזה הפסוק מורה על כתיבה בלשון הקדש, וע"ז איירי הרמב"ן שכתבו את דברי התורה בשלמותה וכצורתה, וקרא אחר כתוב (כז, ח) וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב, והיינו כתיבה מיוחדת, ובאר היטב שנתרבה דין דבשבעים לשון, וכיון דכתוב בפסוק נפרד נימא דבאר היטב לבד ממה דבא להשמיענו דינא דשבעים לשון, קאתי נמי למימר דלא נכתב כל התורה כולה בשבעים לשון, אלא באר היטב, שבזה כתבו רק דיני המצוות ולא יותר, דהרי אפשר שיבואו לטעות, ונמצא דברין שבעים לשון נמי מודה הרמב"ן דלא נכתבה כל התורה ממש ודו"ק.

ברוך פרי בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך וגו'. ברוך טנאך ומשאתך (כח, ד-ה)

יש לדקדק דכאן בברכות הקדים פרי בטנך וכו' לטנאך ומשאתך, ואילו להלן בקללות (פסוקים יז-יח) הקדים טנאך ומשאתך לפרי בטנך ופרי אדמתך.

וי"ל לפי שהסברא נותנת שלעולם יעשה הקב"ה נס נסתר מהר יותר ממה שיעשה נס נגלה. וברכת פרי הבטן ופרי האדמה הם נס נסתר, אבל טנאך ומשאתך שהם פירות תלושים אשר הונחו כבר בכלי שאם ירבו הוי נס נגלה. ולכן הקדים בברכה את הנס הנסתר. ואח"כ אמר שלא זו בלבד, אלא יעשה אף נס נגלה. ובקללה הוי להיפך, שבתחילה יתמעטו ניסים הנסתרים ואח"כ הנגלים.

והשיבך ה' מצרים באוניות (כח, ד-ה)

יש לדקדק מהו שאמר הכתוב באוניות דוקא.

ונראה, דאיתא במדרש איכה (פ"ד סי' כ) פעם אחת באו שונאין (של ישראל) ושלחו אצל פרעה נכה כשהוא מפרש בים הגדול, רמז הקב"ה לשלדותיהן (של המצרים שטבעו בים) והיו שטין על פני המים, אמרו (המצרים שבספינות) אלו לאלו, מה טיבן של שלדות הללו, אמר להם אבותיהם של בני ישראל אלו, תחת אבותיכם עמדו והטביעו אותם במים, אמרו וכך עשו לאבותינו ואנחנו הולכים ומסייעין להם (לישראל), מיד חזרו (המצרים בספינות למצרים). הה"ד הנה חיל פרעה היוצא להם לעזרה שב לארצו אל מצרים, יעו"ש.

ומעתה י"ל דזהו הקללה שנאמרה כאן שהרי אפשר ליקחן למצרים גם שלא דרך הים, ומ"מ יקחם ה' באוניות בכדי שיתקיים בהם דבר זה שיפנו המצרים הבאים לסייע להם וישובו עם אוניותיהם למצרים.

יצו ה' אתך את הברכה באסמך ובכל משלח ירך (כח, ח)

כתוב במשלי (י, כב): "ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסף עצב עמה".

וקשה לכאורה כפל הלשון, שאם ברכת ה' תעשיר, ודאי ש"לא יוסף עצב עמה"!

ובאר רבי יהודה פתיא בספרו "מנחת יהודה": הקב"ה קלל את האדם שיצטרך לעבוד את האדמה - "בזעת אפך תאכל לחם" (בראשית ג, יט). עוד כתוב: "ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי

פרשת כי תבוא

חייך" (שם פסוק יז). מכאן, שכאשר האדם זורע את השדה הוא זורע ביגיעה גדולה, וכשהוא קוצר שוב יש לו יגיעה גדולה. מתי הוא רואה נחת? כשאוסף את תבואתו ומכניסה לאסם. אבל בעצם, אם תהיה לו ברכה גדולה בשדה, במקביל גם יגיעתו תתעצם ותגדל עד מאד.

לכן אומר הכתוב: דע לך, אם היבול הגדול יהיה בגלל ברכת ה', הרי ש"ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסף עצב עמה", קללת "בעצבון תאכלנה" לא תתקיים בה

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (כח,י)

נאמר בתורה (פרשת עקב י, יב): "ועתה ישראל, מה ה' אלוך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך, ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו, ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך. לשמור את מצות ה' ואת חוקותיו אשר אנכי מצוך היום לטוב לך". הרי לנו שהקב"ה רוצה ליראה ממנו, לאהוב אותו ולשמור חוקיו.

אכן, צריך להבין, הרי יש כאן כמה דברים, ואם כן מהו שאמר "כי אם" וכו'. גם רבותינו בגמרא ברכות דף לג: שאלו מהו "כי אם ליראה", אטו יראה מילתא זוטרתא היא?! וכי היראה דבר קטן הוא. וא"כ מה הוא "כי אם"?

ובדרך דרש ורמז אפשר לפרש את הפסוק, על ידי מה שאמרו חז"ל: אמרו ישראל לפני הקב"ה: רצוננו לעסוק בתורה. אמר להם: הניחו תפלין, ומעלה אני עליכם כאילו אתם עוסקים בתורה יומם ולילה.

וצריך להבין, כיצד על ידי התפלין תושלם לימוד התורה? אכן, הנה מה תכלית לימוד התורה? אך באמת תכליתה היא להגיע "ליראת שמים" וכמו שאמר רבא בגמרא ברכות (דף יז). "תכלית חכמה - תשובה ומעשים טובים, שנאמר ראשית חכמה יראת ה'". והרי סגולה זו נמצאת בהנחת התפלין כי אמרו רבותינו בברכות (דף ו). "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך - אמר ר' אליעזר הגדול אלו תפלין שבראש", והיינו ששם "ש ד י" יש בקמט וברצועות. ולכן כאשר מניחים תפלין, שורה יראה עלינו, ואזי מגיעים לתכלית, שהוא יראת ה'.

ואם כן אפשר לרמז שזהו שהפסוק אומר: "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם "ליראה" - כלומר שתזהרו בתפלין ובקדושתן, וכאשר תעשו כן אזי ממילא תזכו לשמירת התורה ולאהבה אותו ולשמור חוקיו לטוב לך.

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (כח,י)

כח תורתם של צדיקי וגדולי הדורות שבכל דור, הביאו לכך, שיראת ה' היתה נסוכה על פניהם, ובכוחה הם גם זכו לפיקחות וסייעתא דשמיא מיוחדת בוויכוחיהם ובמאבקהם עם הגויים עד שראו עליהם את הפסוק הנ"ל - "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך".

ועל כך יוכיח הסיפור הבא:

הגה"ק רבי חיים מבריסק זי"ע בעודו צעיר לימים, שימש כר"מ בישיבתו המפורסמת של הנצי"ב מוולוז'ין זי"ע, ובתקופה ההיא, התנכלה הממשלה ללומדי התורה והחליטה להגביל את מספר התלמידים בישיבה, כשרק מאתיים מהם הורשו לשהות בהיכל הישיבה ותו לא, והכל ידעו שעבירה על חוק ממשלתי זה כרוכה בעונש חמור. ולמרות זאת המשיכו כל הבחורים (הרבה יותר ממאתיים) ללמוד בישיבה ולשהות בין כתליה.

פרשת כי תבוא

כאשר היה מגיע מפקח מטעם הממשלה לבדוק האם מקפידים בוולוז'ין על קיום הצו, שלשלו לידי שלמונים הגונים והמפקח דיווח לממונים עליו שהישיבה עושה כמצווה עליה...

אבל, יום אחד הודיע השר הממונה שברצונו להגיע בעצמו להיכל הישיבה ולבדוק את העניינים מקרוב. עכשיו היה ברור שיש לנקוט בדרך אחרת, שכן לא הרי פקיד זוטרי כהרי השר בעצמו ובכבודו, אותו אסור כמובן לשחד בממון... ההנהלה לא ידעה לשית עצות בנפשה, אבל ר' חיים בריסקער, שכאמור בגיל צעיר מאוד כבר התמנה לר"מ בישיבת וולוז'ין, ניגש אל הנצי"ב ואמר לו: יניח לי ראש הישיבה לסדר את העניינים על הצד הטוב ביותר, ובעז"ה תבוא הישועה במהרה.

הרבה ברירות לא עמדו בפני הנהלת הישיבה ולכן הסכים הנצי"ב להצעתו של הגר"ח, ונתן לו הסכמה לבקשתו. והנה, כאשר הגיע השר להיכל הישיבה, ביקש ר' חיים מאנשי הפמליה להתקבל לראיון אצל השר. באותו יום שרר מזג אוויר קייצי, אבל הגר"ח, בהיכנסו אל השר, עטה על עצמו לא מעיל חורף אחד אלא מעיל על מעיל, וכולו מכוסה בגדי חורף חמים. כשראה אותו השר, מיד שאלו: מה קרה? מדוע הינך לבוש בבגדים אלה? השיב לו הגר"ח: "תראה, אדוני השר, סבתא שלי ניגלתה אליי אמש בחלום הלילה ואמרה לי שהיום יירד גשם עז ורוח זלעפות תישב בחוצות..."

השר החל לגחך למשמע הדברים, ואז אמר לו ר' חיים: "מה אתה צוחק? אני מוכן להתערב עימך על סך חמש מאות רובל שהיום יירד גשם כפי שסבתא שלי אמרה!"

ואכן, השניים התערבו. ומה אתם חושבים - ירד גשם באותו יום? כמובן שלא...

ואז בא ר' חיים לשלם לשר את סכום הכסף שעליו התערבו. ובתוך המעטפה הוסיף לו על הסכום שנקבע מראש עוד כהנה וכהנה, כשהוא נותן לשר להבין שאת היתרה מוסיפה לו הנהלת הישיבה...

לא עבר זמן קצר מאז שקיבל את הכסף לידי, וגם השר יצא בהודעה רשמית מטעם המשרד הממשלתי בראשו הוא עומד שבישיבת וולוז'ין אין יותר ממאתיים תלמידים!...

מיד לאחר מכן התאספו כולם אצל הגר"ח ואמרו לו בהתפעלות: איך הצלחת לעשות זאת? ענה להם הגר"ח ואמר: שכאשר שמע שהשר עצמו אמר להגיע לישיבה, הוגיע את מוחו בשאלה כיצד ניתן יהיה בכל אופן לשחד גם אותו בממון, ואז העלה את הרעיון המפוקח להתערב איתו על דבר כזה שיאלץ אותו, את ר' חיים, לשלם כסף - שלא בתורת שוחד - לידי של איש השלטון, ומשיגיעו ה'מצללים' לכיסו, תהיה כבר אפשרות להוסיף עוד ועוד, ולרמוז באוזנו שהישיבה היא זו המעניקה לו את המצלצלין...

כך ראו כולם את הפסוק הנ"ל מתקיים - "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, ולכן ויראו ממך, כי אדם שמתנהג בתורה ויר"ש אז הקב"ה נותן לו פיקחות מיוחדת בכדי שגם הגוי הרשע ביותר יתמוסס מפניו..."

על הרה"ק רבי יואל ממאטמר זי"ע מסופר, שכאשר עלה לכהן כרב בסאטמר, התלוננו בפניו עסקני העיר על אחד ממושלי העיר שנתפרסם ברשעותו והרע לבני ישראל כמה וכמה פעמים, אמר להם הרבי בדרך צחות: שיראו אם המושל הזה יש לו ידיים... כי אם יש לו ידיים שיוכל לקחת בהם מתנת כסף, אז בוודאי יכולים לשחדו, כי הלא בשביל זה יש להגויים ידיים בכדי שיוכלו לקבל שוחד מיהודים, וימנעו על ידי זה מלהרע ליהודים... ואף אמר בדרך צחות שזה הפירוש מה שאומרים בהגדה של פסח: "והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם", והכוונה,

פרשת כי תבוא

שהרשעים עומדים עלינו לכלותינו, והקב"ה מצילנו על ידי שיש להם ידיים, על ידי שיקבלו שוחד בידיהם...

והיית רק למעלה ולא תהיה למטה (כח, יי)

הגמרא במסכת בבא בתרא (דף י) אומרת "עליונים למטה ותחתונים למעלה". כלומר, אלו שבעולם הזה נראים מאושרים ונמצאים למעלה, בעולם הבא הם נמצאים למטה. אבל, תלמידי חכמים, כמו שנחשבים בעולם הזה, כך נחשבים בעולם הבא.

ועפ"ז מפרש ה'אזנים לתורה' את הפסוק שלפנינו "והיית רק למעלה" שתהיה מהתלמידי חכמים וממילא תהיה למעלה גם בעולם הזה וגם בעולם הבא.

ואתה תרד מטה מטה (כח, מג)

התגשמותן של קללות התוכחה נראתה לעין כל בימי השואה הנוראה שפקדה את עם ישראל במלחמת העולם השנייה.

בתוככי גטו ורשא נמצא באותם ימים רבי נחמיה אלטר הי"ד, אשר אמונתו הטהורה הותה משען, חזק ומקור עדוד לאחיו, והוא קבל את כל הגזרות הנוראות שפקדו אותו באהבה.

ארע שבני ביתו הצליחו להשיג מעט לחם יבש. רבי נחמיה היה חלש מאד, אולם חולשתו לא מנעה ממנו ללחושלהםבאפיסת כח: "אנא, שמרו לכבודשבת..."

באחד הימים הביא לו אחד ממעריציו מתנה יקרת ערך, - בצל יבש. רבי נחמיה הניח את הבצל בקרןזוית לכבוד שבת, ולא טעםממנו מאומה, על אף הרעב המנקר.

ביום השבת עצמו, נטל בידיו את הבצל, הסיר ממנו גלד אחד ואמר: "גלד זה יהיה תחליף לדגים", הסיר גלד שני ואמר: "וזה במקום בשר לשבת", שלישי במקום חמין ורביעי תחת הפשטידה, כך, על ידי כל גלד וגלד שנאכל על ידו במתינות, זכה לכבד אתשבת המלכה.

באותה שעה, נשא רבי נחמיה את עיניו לשמים ובקש: "רבונו של עולם, אם כה קשים ומרים הימים, עד של בצל הפשוט ישנה חשיבות כה גדולה, אולי הגיע כבר הזמן, שלבניך האהובים, היהודים, תהיה חשיבות כלשהי... אנא, אבא רחום, הרם קרן ישראל עמך..."

ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה (כח, מג)

רש"י כותב: עד היום הזה - שמעתי, שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי, כמו שנאמר בפרשת וילך (לא, ט), ויתנה אל הכהנים בני לוי. באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו, משה רבנו, אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה ונתנה לנו, ומה אתה משליט את בני שבטך עליה, ויאמרו לנו יום מחר, לא לכם נתנה, לנו נתנה. ושמח משה על הדבר, ועל זאת אמר להם (כז, ט): "היום הזה נהייתלעם, היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום".

בספר "שרפי קדש" מספר, שבעל "חדושי הרי"ם" מגור אמר, בשם רבי שמחה בונים מפשיסחא, שאלו היה ברור לו שמופתים יקרבו את לבם של ישראל לאביהם שבשמים, היה מעביר במאמר פיו את עצי העיר דנציג ונוטעם בלב העיר פשיסחא, כדי שיאמינו בה' ובעבדיו. אלא שהאמת היא, שהמופתים אינם

פרשת כי תבוא

הדרך לקרב את לב בני ישראל, אלא אך ורק על ידי למוד התורה. ומניין? פשוט מאד! וכי יש מופתים גדולים יותר מיציאת מצרים וארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר? ובכל זאת, ככלות כל אותן השנים – מה אמר להם משה רבנו ע"ה? **"אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו - המסות הגדולות אשר ראו עיניך, האתה והמפתים הגדלים ההם"** (שם א-ב). כלומר, עיניכם ראו את האותות והמופתים, ובכל זאת "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמע עד היום הזה", שאפילו האותות והמופתים הגדולים והעצומים לא השפיעו על לבכם להאמין בו עד היום הזה.

ומה היה היום הזה? מסביר רש"י, שישראל בקשו ממשה שיתן להם את התורה. ועל כך שמח משה, ואמר: **"היום הזה נהיית לעם"**, "היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום", אם כן ברור, אפוא, כי רק התורה מביאה אותנו לאמונה מלאה ולדבקות בהשי"ת.

תחת אשר לא עבדת את ה' אלוֹקֶיךָ בשמחה ובטוב לבב וגו' ועבדת את אויבך (כח,מד)

יש להבין מדוע העונש כל כך נורא, והלא סו"ס עבד את ה', רק עבד בלי השמחה.

אומר רבינו ר' חיים מוולוז'ין, כי כשהאדם עובד בלי שמחה, זו עבודה שעובדים אצל האויב. עבודה שעושים אצל אוהב, עושים בשמחה. וממילא מידה כנגד מידה; "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוֹקֶיךָ בשמחה", א"כ כזו עבודה תעבוד אצל האויב. וה' הטוב יכפר.

ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה (כט,ג)

וברש"י, שמעתי שאותו היום שנתן משה ספר התורה לבני לוי, כמו שכתוב בפרשת וילך ויתנה אל הכהנים בני לוי, באו כל ישראל לפני משה ואמרו לו משה רבינו אף אנו עמדנו בסיני וקבלנו את התורה ונתנה לנו ומה אתה משליט את בני שבטך עליה, ויאמרו לנו יום מחר לא לכם ניתנה לנו ניתנה, ושם משה על הדבר ועל זאת אמר להם היום הזה נהיית לעם וגו', היום הזה הבנתי שאתם דבקים וחפצים במקום.

ויש לדקדק, מהו שחששו ישראל שבני לוי יאמרו שלהם ניתנה תורה, והרי תורה לכולם ניתנה והאיך ראה משה בכך שחששו ישראל, כי משתוקקים הם לקבל התורה.

ונראה, דבראות משה רבינו את ההשתוקקות של כלל ישראל שתהיה התורה בידם ויהיו גם הם ראויים לעסוק בה, א"כ אף שהוא חשש רחוק, דוקא משום זה מוכחת ההשתוקקות הגדולה, כי דבר יקר חוששים יותר מאובדנו, ולכן אף חשש זה גרם לישראל לבוא לפני משה ולהתאונן לפניו, וזה מוכיח יותר את הרצון וההשתוקקה להיות דבקים בלימוד התורה.

ומבואר שמשה רבינו אמר על כך שני דברים. א' בפסוק זה, ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה, ב' רש"י מוסיף שאמר להם אף את הפסוק היום הזה נהיית לעם. ונמצאנו למדים, דבלא שיש השתוקקות לתורה אין הלב מסוגל לדעת ואין העינים רואות ואין האזנים שומעות, דודאי שהשמיעה והראיה החיצונית קיימת, אבל הראיה והשמיעה והלב הנכון לראות את דברי התורה, כל אלו לא קיימים כל עוד אין התורה עם כל הכוחות, שלזה אפשר רק אחרי השתוקקות לתורה, ובלא זה אין כלל ישראל נקרא עם לה' אלוֹקֶיךָ, ולפיכך שני הדברים תלויים בזה שהיה לישראל השתוקקות לתורה, א' בזה קיבלו לב לדעת עינים לראות ואזנים לשמוע את דברי התורה, ב' בזה נעשה כלל ישראל עם לה' אלוֹקֶיךָ, ונמצא דזהו התנאי להיות ישראל עם לה' אלוֹקֶיךָ.

פרשת כי תבוא

לא בלו שלמותיכם מעליכם ונעלך לא בלתה מעל רגל (כט,ד)

הנה נקט קרא 'שלמותיכם' בלשון רבים ואילו 'נעלך' נקט בלשון יחיד, וצריך להבין מאי טעמא, כן צ"ב דהכא נאמר ד'נעלך לא בלתה מעל רגלך', ואילו (לעיל ח, ד) נאמר ד'רגלך לא בצקה' ולא קאי אמנעלים, ואמנם בתרגום אונקלוס שם תרגם 'ומסנאך לא יחפו', דלפ"ז התם נמי קאי אמנעלים, בכ"ז פשוט הלשון לא משמע כן, וכן יעויין ברש"י שם שפי' דקאי אהולכי יחף, (ועי' בשפת"ח שם).

ונראה ליישב, דהנה בכלי יקר לעיל (שם) ביאר הא ד'שמלתך לא בלתה מעליך ורגליך לא בצקה', על פי המבואר בברכות (ו, א) 'הני מאני דרבנן דבלו מחופיא דידהו, הני כרעי דמנקפן מנייהו', (וברש"י שם ביאר, 'מאני דרבנן דבלו, בגדי התלמידים שבליים מהר והם אינם בני מלאכה שיבילו בגדיהם, מחופיאי דידהו, באין המזיקין ויושבין אצלם ומתחככים בהם'), ועל כן במקום שהיו ענני כבוד אשר כבוד ה' בתוכם נדחו כל המזיקים, כי אינן מצויים במחיצת השכינה, עכת"ד. ומבואר מדבריו דמחמת השראת השכינה נדחו אלו המזיקים, וזהו שנתחדש בהאי נס, דלכן לא בלו בגדיהם ולא ניקפו רגליהם.

אשר לפ"ז נראה, דכל זה היה להולכים בתוך הענן, אולם אלו שהלכו מחוץ לענן כהערב רב וכדומה, עליהם לא הגנו העננים, ועוד נראה, דמסתבר דההולכים בתוך הענן לא הוצרכו למנעלים דכביכול נישאו על כפים, (כעין הנאמר 'על כפים ישאונך פן תגוף באבן רגליך'), משא"כ אלו שהלכו מחוץ לענן, מן הסתם כן הלכו במנעלים.

והנה בקראי דהכא נאמר (לעיל פסוק א) 'ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם אתם ראיתם וגו'', והק' באוה"ח הק', הרי עד עתה גם כן דיבר אל כל ישראל, וביאר בזה דכאן הוסיף לקבץ את הנשים הגרים והטף כאמור בסמוך 'אתם נצבים היום כולכם', עי' בדבריו, והנה התם (בריש נצבים) כתיב, דנאספו שם גם 'מחוטב עציך עד שואב מימך', וביאר שם רש"י דכנעניים היו ובאו אל משה להתגייר ולא קיבלו, והנה ערב רב זה ודאי היו מחוץ לענן, ועל כן היו צריכים לילך ברגליהם ובמנעליהם.

ואם כנים אנו בכל הנ"ל, נראה דמבואר כמין חומר אמאי הכא כתיב ד'נעלך לא בלתה, ואילו לעיל כתיב ד'רגלך לא בצקה, דהכא, כיון דקאי גם אערב רב דהלכו במנעלים, ע"כ אמר קרא ד'נעלך לא בלתה' דזה נאמר ביחס לערב רב, ואילו לעיל בפרשת עקב דקאי רק אבני ישראל שהם הרי הלכו בתוך הענן בלא מנעלים כמו שביארנו, על כן כתיב ד'רגלך לא בצקה', ובהם הקמ"ל הוא דלא שלטו ברגליהם מזיקים, ודו"ק.

ויתכן, דבזה מבואר גם אמאי הכא כתיב 'שלמותיכם' בלשון רבים, ואילו 'נעלך' בלשון יחיד, דלפי מה שביארנו הרי שמלות היה לכל ישראל, אולם מנעלים היה רק לערב רב, ולכן ביחס לשמלות נקט קרא 'שלמותיכם' כיון דקאי אכל מי שנכח שם, אולם לגבי מנעלים אמר קרא 'נעלך' בלשון יחיד, כיון דרק הערב רב הלכו במנעלים, ודו"ק.